

Mr. JOHN BRADFORD

Leven en sterven van de gezegende martelaar

Met enkele van zijn laatste brieven

Getrouwelijk uit het Engels vertaald door

Ds. J. v. d. Haar
Herv. Predikant
te St. Maartensdijk
1965

STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2004

TER INLEIDING

Hierbij wordt de lezers een boekje aangeboden, samengesteld uit de geschriften van Mr. John Bradford, die, voor zover ons bekend, nooit eerder in onze taal verschenen. Bradford was slechts één van de zeer vele martelaren, die onder de "bloedige Maria", Koningin van Engeland, hun leven voor de zaak van hun Meester op het' schavot mochten geven. En wel in 1555. Voor een drietal hunner is op Smithfield te Londen nog een herdenkingsplaat te bezichtigen, nl. John Bradford, John Philpot en John Rogers.

Aan die schijnbaar droeve einde - zichzelf heetten de dag hunner "kroning" welkom, met een vurig verlangen! - ging voor Mr. Bradford een langdurige gevangenschap vooraf. Een rijk gezegende periode, ja wellicht de meest gezegende voor hemzelf en vele anderen, daar hij, naar het beweren van zijn vijanden, met zijn "Brieven" uit de cel meer "kwaad" gesticht heeft dan door zijn preken.

De geschriften van Mr. Bradford zijn door welhaast alle engelse Oudvaders als om strijd geprezen. Ik noem slechts W. Perkins, Neh. Rogers, Is. Ambrosius en Th. Watson. In twee delen bezitten wij, in de uitgave van de Parkers Society, zijn gehele schriftelijke nalatenschap. Van de zeer vele, van hem bewaard gebleven, Brieven treft men hier slechts een kleine selectie, te weten de no's. 12, 15, 18, 28, 73, 94, 96, 100 en 101, vertaald naar bovengenoemde uitgave. Zij getuigen van een diepe zelf- en zondekennis, maar evenzeer van een onwrikbaar geloofsvertrouwen.

De gedachtenis van deze rechtvaardige moge, door middel van deze Brieven, nog tot zegening zijn!

St. Maartensdijk, september 1965.

J. van der Haar

P.S. zie voor J. Bradford en J. Philpot:
'*De Historie der Martelaren*', door Adriaen Haemstedius

LEVENSBERICHT VAN MR. JOHN BRADFORD

JOHN BRADFORD werd omstreeks het jaar 1510 te Manchester geboren. Zijn ouders gaven hem een goede opvoeding. Hij was van zijn jeugd af een harde werker, en zijn bekwaamheid in rekenen bezorgde hem een baan onder Sir John Harrington, schatbewaarder en betaalmeester der Engelse strijdkrachten in Frankrijk. De bekwaamheden, die hij in dit werk ten toon spreidde, bereidden hem grote achting, en zoals Fox het uitdrukt, "bracht hij enkele jaren in een recht eerbaar en goed beroep door, volgens de loop van deze wereld, waarschijnlijk om vooruit te kunnen komen, indien zijn gedachten dat graag hadden gewild, of, aan de wereld hadden toebehoord zoals vele anderen". Hij deed afstand van zijn beroep, daar hij blijkbaar niet bepaalde misbruiken door de vingers kon zien, waardoor de Koning voor een aanzienlijk bedrag tekort gedaan werd.

De juiste toedracht van de zaak, en Bradfords aandeel erin, zijn niet duidelijk bekend geworden. Zijn Brieven aan Vader Traves [Dit is ontleend aan "Lives of the British Reformers" (from Wicklef to Fox), een uitgave van het Godsdienstig traktaatgenootschap te Londen; z.j.; de pagina's 405-421] bewijzen dat het één of andere handeling was, die zijn beroep trof, en dat hij ieder hem ten dienste staand middel aangreep om Sir John Harrington ertoe te brengen, het bedrag te vergoeden. Een brief van vader Traves aan Bradford bevestigt deze mening, dat het een aangelegenheid was, die meer zijn meester dan hemzelf aanging, ook al schijnt Bradford in de zaak betrokken te zijn geweest en daarom niet vrij-uit ging. Dat het geen handeling betrof in zijn eigen belang, blijkt verder duidelijk uit zijn antwoord aan Gardiner, toen de laatste beweerde, dat Bradford zijn meester had bedrogen. In antwoord hierop, wendde hij zich tot iemand om dit te bewijzen, en verlangde van hem, als Lord Kanselier, als voornaamste rechter van Engeland, om degenen, die hem belasterden, recht te doen.

Maar hoe zich de omstandigheden ook verhielden hij kon zich niet bevredigd gevoelen, alvorens de vergoeding had plaats gehad, in welke tijd hij zichzelf tot een slaaf dacht te maken, en hij schijnt zijn vaderlijke bezittingen te hebben opgeofferd om dit doel te bereiken, hetgeen kennelijk zeer pijnlijk op zijn gemoed werkte.

Naar algemeen wordt aangenomen, wordt van deze gebeurtenis melding gemaakt in één van Latimers visitatie-preken. De krachtige oproepen van die machtige prediker zouden het middel hebben kunnen zijn om een recht gevoelen bij Bradford te verwekken, en het blijkt dat hij met Latimer over het onderwerp een onderhoud had. Het was niet helemaal afgewikkeld, nadat hij al naar Cambridge gegaan was.

In welke roeping hij zo zuiver onderwezen werd, dat zijn krachtdadige roeping onmiddellijk gekend werd aan de vruchten.

Bradford studeerde gedurende een korte tijd rechten, maar zijn hart ging uit naar een meer geestelijke roeping.

Fox zegt, "De Heere had hem voor een betere taak uitverkoren, en beschikte hem vóór, om het Evangelie van Christus te prediken, en daarom riep Hij op dat uur der genade, dat Hij daarvoor in Zijn verborgen Raad had vastgesteld, dit Zijn uitverkoren kind tot het verstaan van, en deelhebben aan dat Evangelie des levens. Want toen verzaakte Bradford zijn wereldlijke zaken en zijn nastreven van aardse rijkdom, en na

aan zijn meester een juist verslag van zijn handelingen te hebben gegeven, verliet hij hem, en met een verbazende gave om het Koninkrijk van God door de bediening van Zijn heilig Woord te bevorderen, gaf hij zichzelf geheel en al over aan het onderzoek van de heilige Schriften. En om dit zijn voornemen beter te kunnen bereiken, vertrok hij van de 'Tempel' - Universiteit - te Londen, waar hij het wereldlijke recht bestudeerde, en bezocht hij de Universiteit van Cambridge om uit Gods wet te leren, hoe het bouwen van 's Heeren tempel te bevorderen. Zijn ijver in de studie, zijn vorderen in kennis en godvruchtige omgang bevielen in Cambridge alle mensen dermate, dat hem binnen het verloop van één heel jaar, sinds hij er kwam, door de Universiteit een graad toegekend werd.

"Onmiddellijk daarna gaven het Hoofd en de collegeleden van Pembroke-hall hem een ambt in hun College; ja, die man Gods, Martin Bucer, hield zó van hem, dat hij hem niet slechts zeer dierbaar was, maar hem ook menig keer aanspoorde om zijn gave in het prediken te benutten. En daarop gaf Bradford steeds ten antwoord, dat hij niet in staat was vanwege zijn gebrek aan kennis, om in dat ambt te dienen. En daarop placht Bucer te zeggen: "Indien ge geen lekker wittebrood hebt, geef dan het volk gerstebrood, of wat de Heere je ook moge hebben toevertrouwd." En terwijl Bradford op die wijze aangeraden werd om in de bediening te gaan, riep Dr. Ridley, die waardige bisschop van Londen en heerlijke martelaar van Christus, hem om - naar de orde, die toen in de kerk van Engeland bestond - de graad van deken te aanvaarden. Omdat deze orde niet zonder misbruiken was, kon Bradford daarmee niet instemmen. Daar de Bisschop merkte, dat Bradford toch niet onwillig was om in de bediening te gaan, nam hij er genoeg mee om hem tot deken te benoemen zonder enig misbruik, precies zoals hij het verlangde. Toen dit eenmaal gebeurd was, verkreeg hij voor hem een vergunning om te preken, en gaf hem een prebende (privilege) aan zijn kathedrale kerk van de St. Paul.

"Hoe Bradford in zijn predikdienst, gedurende een drietal jaren, getrouw wandelde, en nauwgezet arbeide, kunnen vele delen van Engeland getuigen. Scherp wees hij de zonde aan en bestrafte ze, op zoete wijze predikte hij Christus en Die Gekruisigd, vol medelijden bestreed hij ketterijen en dwalingen, en vol ernst wekte hij op tot een Godzalig leven."

Bradford werd gedurende enige tijd één van de zes, door Koning Eduard aangestelde predikers, om het Koninkrijk rond te trekken. Zijn brieven naar Cambridge, Londen en andere plaatsen bewijzen zijn ernst, waarmee hij als predikant heeft gewerkt. Gedurende de vasten, in het laatste jaar van Eduards VI koningschap, preekte Bradford voor hem over de tweede Psalm. In één van deze preken waarschuwde hij zijn hoorders, dat de oordelen Gods nabij waren.

Sampson, een andere tijdgenoot, verklaart betreffende Bradford: "Nadat God zijn hart met die krachtadige en heilige roeping had aangeraakt, verkocht hij zijn kettingen, ringen, sieraden en juwelen van goud" die hij eertijds placht te dragen, en besteedde de prijs van zijn vroegere ijdelheden, tot de nodige verlichting van Christus' arme leden, van wie hij kreeg te horen of die hij ziek vond of verkwijnende van armoede." Zijn ernst-maken met de bekering wordt ook door Sampson opgemerkt, die aldus spreekt over zijn vurige en praktische vroomheid, en zijn volhardende gemeenschap met God in het gebed:

"Zonder een innerlijke gebedsoefening, kon onze Bradford niet tot zijn volledige vergenoeging bidden, zoals hieruit blijkt; hij was gewoon om 's morgens zich tot het

algemeen gebed in het college te begeven, waar hij behoorde, en daarna placht hij met zijn leerlingen op zijn kamer nog te bidden. Maar hiermee niet tevreden, trok hij zich dan voor zijn eigen gebedsoefening op zichzelf terug, zoals iemand die nog niet met zijn eigen gemoed gebeden heeft. "Ik heb met mijn leerlingen gebeden, maar ik heb nog niet bij mezelf gebeden." Laat die precieze mensen dit wel opmerken, die zonder gemoedsaandoening bidden, evenals de Farizeeën, en zo dat zij een gewoon gebed hebben opgezegd, of een algemene gedragslijn in het gebed hebben bijgewoond; zij denken dat zij goed gebeden hebben, en naar het heet, hebben zij God goed gediend; ook al gevoelen zij nimmer een neep vanwege de zonde, een smaak van zuchten, of een gebroken hart, noch ook iets van het zoete behoudende heil in Christus, waardoor zij bewogen worden om een offer der dankbaarheid op te heffen, noch ook een verandering of vernieuwing van binnen, maar zoals zij zelfverzekerd kwamen in zonde en ongevoeligheid, zo vertrokken zij zonder enige verandering of aandoening van het hart; en dit is nu precies de wieg, waarin Satan de zondaars in deze eeuw in-slaap schommelt, die menen dat ze God dienen met gebedenreeksen, die ze slechts uit gewoonte bidden; terwijl hun hart even ver van God is, als het hart van de Farizeeër het was. Laat ons uit Bradfords voorbeeld leren om beter te bidden, dat wil zeggen, met het hart en niet met de lippen alleen; zoals Cyprianus zegt: "Omdat God het hart, en niet de stem hoort"; dat betekent, niet de stem alleen zonder het hart, want dat is slechts lippenwerk."

"Nog een andere van zijn oefeningen bestond hierin. Hij placht voor zichzelf een verhaal te schrijven, waarin hij al die opmerkelijke dingen gewoon was te schrijven, die hij of (zelf) deed, of elke dag hoorde gebeuren. Maar wat hij ook mocht zien of horen, hij schreef het zo neer, dat iemand in dat boek de tekenen van zijn verslagen hart kon opmerken. Want als hij bij iemand iets goeds zag of hoorde, bij die aanblik bemerkte en noteerde hij het gemis ervan bij zichzelf, en voegde er een kort gebed aan toe, waarin hij smeekte om barmhartigheid en genade om te genezen. Indien hij iets hoorde en zag van een bezoeking of ellende, schreef hij erover als iets, dat door zijn eigen zonden veroorzaakt was, en voegde er nog bij: *"Heere erbarm U mijner!"* Hij was eraan gewoon om in dat boek die kwade gedachten te noteren, die bij hem opkwamen, als b.v. het benijden van andermans goed, gedachten van ondank, van het niet opmerken van God in Zijn werken, van hardheid, en ongevoeligheid van hart, wanneer hij anderen bewogen en aangedaan zag. En zo maakte hij voor en van zichzelf een boek van dagelijkse oefeningen van berouw.

"Bovendien konden zij, die hem (van nabij) kenden, opmerken, hoe hij in hun gezelschap vaak in een plotselinge en diepe overdenking placht te vervallen, waarin hij met een strak gezicht en een bewogen geest placht neer te zitten, terwijl hij een hele tijd niets zeide; en nu eens druppelde tijdens dit stilzitten een stroom van tranen over zijn wangen; dan weer zat hij daar met een glimlachend gezicht terneer en stond hij uit zijn overdenking glimlachend op. Vaak zat ik bij het middag- en avondeten naast hem ten huize van die Godzalige herberger van vele predikanten en dienaren des Heeren Jezus, Mr. Elsyng, wanneer hij hetzij naar aanleiding van het gehouden gesprek of van enig gezicht op Gods weldaden in het heden, of door de een of andere innerlijke overdenking en gedachte van hemzelf, hij in deze diepe meditatie was verzonken, en hij placht mij aan het eind zulke gesprekken ervan toe te vertrouwen, dat ik bemerkte, dat soms de tranen uit zijn ogen biggelden, zowel van vreugde als van verdriet. En niet alleen beoefende hij het berouw slechts voor en bij zichzelf, maar hij riep voortdurend anderen daartoe op; niet slechts bij de publieke prediking, maar ook in een persoonlijk onderhoud en gezelschap. Want in alle gezelschappen, waar hij

verscheen, placht hij vrijuit iemands zonde en wangedrag dat hij bij iemand opmerkte, te berispen, vooral zweerders, vuilsprekers en rooms-praters. Zulke mensen verlieten nooit onberispt zijn gezelschap. En dit deed hij met zo'n Goddelijke genade en christelijke indrukwekkendheid, dat hij altijd de mond van de tegensprekers wist te stoppen. Want hij sprak met macht, en toch zo lieflijk, dat ze konden merken dat hun kwaad zondig was, en nadelig voor hen, en dat zij begrepen dat het werkelijk was voor degenen, van wie hij zich inspande ze op God te betrekken."

Bradfords ijver en werkzaamheid als Evangelie-prediker maakte hem zeer gehaat bij de Rooms. En zijn populariteit in de stad Londen maakte hem - ook al was hij steeds zeer getrouw in het bestraffen der zonde - temeer verlangend om hem tot stilzwijgen te brengen en hem uit de weg te ruimen. Om dit gedaan te krijgen - zo merkt Fox terecht op - namen zij, omdat ze geen rechte reden hadden, aanleiding om hem onrecht aan te doen voor zulk een handelwijze, die onder Turken en ongelovigen met dank zou zijn beloond, en met grote waardering ontvangen, zoals ze trouwens verdiende.

De handelwijze was deze. Onmiddellijk na de troonsbestijging van Koningin Maria, preekte Bourne, later bisschop van Bath, een pausgezinde, bij Paul's kruis, waarbij hij zo smadelijk sprak van de overleden koning, dat de mensen verontwaardigd werden en een oproer volgde. Een dolk werd naar de prediker geslingerd, die terugdeinsde, en Bradford smeekte - die naast hem stond - om naar voren te treden en het volk toe te spreken. Bradford deed dat, en terwijl hij hun gedrag scherp berispte, wist hij van hen gedaan te krijgen op te houden. Toen hij zo uitstel had gekregen, stonden hij en Rogers de burgemeester en zijn dienaren bij om de bevende prediker in de Latijnse school te loodsden, terwijl Bradford Bourne volgde en hem met zijn eigen persoon beschermde. Velen duwden achter hen aan, die luide hun spijt betuigden dat zo'n persoon zo beschermd behoorde te worden. Eén heer, die Bourne rechtstreeks had aangevallen, betuigde Bradford, "Gij hebt hem geholpen opdat hij U helpt verbranden!" Die zondagnamiddag preekte Bradford in Bow-church, en bestrafte het volk scherp wegens hun gedrag.

Zo'n houding had Bradford van de zijde der Koningin begunstiging moeten bezorgen, maar hij was één van de uitstekendste Protestantse geestelijken, en tegen hen moest elke gelegenheid aangegrepen worden! Drie dagen later, op 16 augustus 1553 werd Bradford voor de Raad gedaagd en overgegeven aan de gevangenis wegens beschuldiging van oproerig gedrag, door hem getoond bij de bescherming van Bourne! Het luisteren van het volk naar zijn vermaningen werd als een bewijs aangevoerd, dat hij hen tot oproer had opgehitst!

Fox spreekt op deze wijze over Bradfords gevangenneming. "Hij werd eerst naar de Tower gebracht, toen naar andere gevangenissen, waaruit hem noch zijn onschuld, of Godzaligheid noch vriendelijke gedrag de vrijheid van zijn lichaam kon schenken, totdat hij door de dood, die hij om Christus' wil onderging, de hemelse vrijheid verkreeg, die hem noch paus noch roomse ooit zal ontroven. Van de Tower kwam hij in de King's Bench in Southwark; en na zijn veroordeling werd hij naar de Compter, in de Poultry in Londen gestuurd, in welke twee plaatsen hij, zolang hij er verbleef, tweemaal per dag voortdurend preekte, indien ziekte hem niet verhinderde; waar ook het Sacrament vaak werd bediend, en hierdoor behandelden de bewakers hem zo toegevend. Zulk een toeloop van goed volk kwam dagelijks naar zijn voorlezing luisteren en was bij de bediening van het Sacrament aanwezig, dat zijn kamer gewoonlijk heel nauw gevuld was. Prediken, lezen en bidden maakten heel zijn leven

uit. Hij at niet vaker dan slechts ééns per dag, en wat hij nam, was dan nog erg weinig, en zijn voortdurende onderzoek (van de Bijbel) vond op de knieën plaats. Midden onder de maaltijd placht hij vaak in zichzelf te fluisteren, met zijn hoed over zijn ogen, waaruit gewoonlijk een vloed van tranen op zijn bord druppelde. Hij was erg vriendelijk voor de mensen en voor kinderen, en stond bij zijn bewakers in zo hoog aanzien, dat hij - toen hij dat verlangde - op een avond, als gevangene van King's Bench in Southwark, verlof kreeg (mits hij beloofde die nacht terug te keren), om Londen zonder enige bewaker binnen te lopen, om iemand die ziek was te bezoeken. En niet liet hij na zijn belofte in te lossen, maar hij keerde naar zijn gevangenis terug, liever voor zijn tijd terug zijnde, dan zijn woord te breken. Zo nauwgezet was hij in woord en in daad.

"Van persoon was hij nogal groot en slank, mager van voorkomen, met een zwakke, volbloedige kleur, en een roodbruine baard. Hij sliep in de regel niet meer dan vijf uur per nacht, en te bed kwam zijn boek hem niet uit handen voordat hij sliep. Zijn voornaamste ontspanning bestond niet in spel of ander tijdverdrijf, maar uitsluitend in eerbaar gezelschap en betamelijke gesprekken, waarmee hij na het avondeten aan tafel een korte tijd placht door te brengen, en ook om te bidden en dan weer zijn boek. Hij achtte dat uur niet welbesteed, waarin hij niet iets goeds deed, hetzij met de pen of onderzoek, hetzij in het vermanen van anderen. Hij was niet schriel van beurs, maar placht op milde wijze - hetgeen hij bezat - met zijn medegevangenen te delen. En gewoonlijk bezocht hij eenmaal per week de dieven, zakkenrollers en dergelijke mensen, die bij hem gevangen lagen aan de andere kant van de gevangenis, en hen spoorde hij godvruchtig aan, om door hun moeiten hun leven te verbeteren, en na dat gedaan te hebben, deelde hij wat geld onder ze om hen te bemoedigen."

Terwijl hij zich in de King's Bench bevond en Saunders in de Marshalsea, beiden gevangen, ontmoetten zij elkaar aan de achterkant van die twee gevangenissen regelmatig en spraken er samen, wanneer zij maar wilden. Zo barmhartig werkte de Heere voor hen, zelfs temidden van hun tegenheden; en genoemde Bradford werd zo door de bewaker vertrouwd en genoot zulk een vrijheid, dat er geen dag voorbijging, of hij had, als hij dat wilde, gemakkelijk kunnen ontvluchten, maar de Heere had een ander werk voor hem. In de zomertijd, terwijl hij zich in genoemde King's Bench bevond, kreeg hij van zijn bewaker verlof om naar Oxfordshire te rijden, naar het huis van een hem bekende koopman, en een paard en tal van andere dingen stonden hem voor die reis ten dienste, en het gezelschap dat met hem mee zou rijden, stond gereed, maar God verhinderde hem door ziekte, zodat hij in het geheel niet ging.

"Eén van zijn oude vrienden en bekenden kwam bij hem, toen hij gevangen zat, en vroeg hem, wat hij, ingeval hij zijn best deed eruit te komen, dan zou doen, of waar hij naar toe zou gaan? Bradford gaf hem ten antwoord, dat hij er zich niet om bekommerde, of hij er al dan niet uit kwam, maar zo al, dan, zei hij, zou hij trouwen en in het verborgene toch in Engeland verblijven, onderwijl het volk onderrichtende, zolang de tijd hem geschonken werd, en zich op die wijze onledig te houden. Hij was in zo grote verering en bewondering bij alle goede mensen geweest, dat een massa mensen, die hem niet dan van naam kenden, grotelijks zijn dood bejammerden. Ja, ook een hoop roomsgezinden zelfs verlangden hartelijk, dat hij in leven bleef. Er gingen weinig dagen voorbij, of hij stortte - naar men denkt - enige tranen alvorens naar bed te gaan, en er was nooit één gevangene bij hem, of hij trok groot voordeel

van zijn gezelschap, zoals zij allen nog kunnen getuigen, en metterdaad van hem getuigd hebben, tot eer van God, Wiens gezelschap hij onder velen vaak zocht.

Eén bijzondere zaak is dit:

"Toen Bisschop Farrar in de King's Bench gevangen zat, werd hij aan het eind van de vastentijd hevig door de Rooms en lastig gevallen, om op Pasen het sacrament onder één gedaante te ontvangen. Nadat zij hem dikwijls trachtten over te halen, gaf hij zich aan hen gewonnen, en beloofde het te doen. Toen - zo geschiedde door Gods voorzienige leiding - juist op Pasen, daags vóór hij het zou gedaan hebben, werd Bradford als gevangene naar de King's Bench geleid. En daar maakte de Heere hem tot Zijn instrument. Bradford was slechts het middel ertoe, dat genoemde bisschop Farrar zijn belofte en woord herriep, en nooit daarna wilde toegeven om met de paapse pek bevlekt te worden. Zo krachtig wrocht de Heere door middel van Zijn waardige dienstknecht in deze. Zulk een instrument was hij in Gods kerk, dat er weinigen of helemaal géén waren, die hem kenden, of zij achtten hem een kostelijk juweel en Gods getrouwe boodschapper".

Nog enkele andere bijzonderheden in verband met Bradfords gevangenschap kunnen hieraan worden toegevoegd. Toen hij op de Tower zat, was het zo vol met gevangenen, dat Cranmer, Ridley, Latimer en Bradford in één kamer terecht kwamen. Zij verdroegen het ongemak blijmoedig vanwege de gelukkige omstandigheid, hierdoor veroorzaakt, om zich nl. onderling in aangename gesprekken te verheugen; op die wijze de één de ander versterkende. Daar lazen zij samen het Nieuwe Testament door, met grote bedachtzaamheid onderzoekend, of er enige gedeelten (in) zouden zijn, die deden denken aan de paapse leer van de lichamelijke tegenwoordigheid. Maar zoals Strype opmerkt, per slot van rekening konden zij niet dan een geestelijke tegenwoordigheid opmerken, en ook dat de Mis geen offer voor de zonde bedoelde te zijn. Maar zij bevonden in dat Boek, dat het offer van Christus, aan het kruis volbracht, volmaakt, heilig en goed was, en dat God geen ander (offer) vereiste, noch dat het ooit herhaald behoefde te worden.

Na deze verplaatsing naar de King's Bench, genoot hij lange tijd vrijheid, zoals Fox meedeelt, maar tegen het einde van die tijd werd zijn bewaking strenger, voornamelijk op aandrang van Dr. Story; en de cipier werd met de dood bedreigd, indien hij iemand toestond met Bradford te spreken.

Zijn Brieven laten zien, dat hij met enkele van zijn medegevangenen in King's Bench samensprekingen hield, die Pelagiaanse of vrije-wils-leerstellingen huldigden, maar ofschoon moeiteloos, ontaardden deze samensprekingen geenszins tot die lengte, die de Rooms en in die tijd verzonnen, en enkele hedendaagse schrijvers opzettelijk hebben herhaald. Vele bijzonderheden betreffende deze gesprekken en andere omstandigheden uit zijn gevangenschap worden in zijn Brieven vermeld, en worden verder bewaard in "De Britse Hervormers".

Onder Koning Eduards koningschap beleden vele verbonden te zijn aan de leerstellingen der Hervorming, wier leven niet met hun belijdenis strookte. Het is niets nieuws voor sommige mensen om wat over de leerstukken der waarheid te praten, terwijl zij ze in hun leven verloochenen. De meesten van hen keerden direct tot het pausdom terug, toen Koningin Maria de troon beklom; slechts enkelen waren de heersende macht zo vijandig gezind, dat zij bij de algemene uitbanning opgesloten en bij de Hervormers gerekend werden, ofschoon hun gedrag tijdens hun gevangenschap

zeer onverschillig was. Zulke lieden werden door Bradford en anderen ernstig vermaand, hen waarschuwend voor hun gevaar; en nooit behoorden zij met de werkelijke belijders om des gewetens wil verward te worden.

Tijdens deze gevangenschap kwam men op het idee, om Bradford en anderen naar Cambridge te sturen, teneinde met hen door de Rooms en in het publiek te laten disputeren. Toen dit plan niet doorging, schreven de gevangenen een verklaring, waarin zij duidelijk de handelwijzen uitéenzetten, die tegen de Reformatie naar voren gebracht waren, en stelden zij voor, om de leerstukken die zij beleden, openlijk te verdedigen.

Terwijl Bradford gevangen zat, diende hij zeer de zaak van Christus, vooral door middel van zijn Brieven. Toen de plannen der Rooms en voldoende gerijpt waren, was hij één van de eersten, die voor de rechtbank gedaagd werden. Hij werd voor Gardiner, Bonner en anderen in januari 1555 verhoord en tot de brandstapel veroordeeld. Zijn verhoren worden door Fox bewaard, en tonen de onvervaarde toewijding van de martelaar aan de waarheid, maar de listen der Rooms en beperkten ze bijna geheel tot de onderwerpen over 's Paus en oppermacht en het sacrament des altaars, zodat zij gering belang bezitten voor de doorsnee-lezer. Tijdens deze verhoren werd een getuigenis afgelegd van de uitwerking van Bradfords geschriften. Secretaris Bourne zei: "Ja, er werd in deze parlementstijd door de graaf van Derby meegedeeld, dat hij meer onheil gesticht heeft door de Brieven en door vermaning van hen die in godsdienstige aangelegenheden zich tot hem gewend hadden, dan hij ooit gesticht had, toen hij nog, al prekende, door het land ging". Er staat bij: "Verschillende leden van de Raad bevestigden dit alles". Aan het eind van het eerste verhoor, toen hij aangespoord werd zich te onderwerpen en barmhartigheid te verkrijgen, antwoordde hij, "Barmhartigheid, mét Gods barmhartigheid, zou welkom zijn, maar op een andere wijze geen enkele". Inde loop van deze verhoren werd op Bradfords gedrag bij Paul's cross gewezen, toen hij zich op de Bisschop Bourne beriep, die daar onder zijn rechters zat! Bij deze verhoren gedroeg hij zich zacht en toch vastberaden! Fuller zegt terecht: "Allen zagen de kwaadaardigheid en wreedheid van zijn vijanden, hoe zij hem eerst buiten de wet om gevangen namen, en toen, na anderhalf jaar gevangenschap, maakten tot iemand, die men zijn leven wegneemt. Hij ontkende inderdaad het oppergezag van de Paus over de kerk van Engeland, en dat hadden zijn rechters slechts één jaar tevoren (ook) gedaan.

Na zijn uitspraak tot veroordeling te hebben ontvangen, werd Bradford naar de Poultry Compter geleid. Zijn gedrag in die gevangenis is reeds beschreven. Daar bleef hij tot begin juli, gedurende welke tijd hij door herhaaldelijke gesprekken met de Rooms en afgemat werd. Bonner, de bisschop van Londen, de bisschop van Chichester, de aartsbisschop van York, twee Spaanse monniken, van wie er één 's Konings biechtvader was, met Harpsfield, Weston, Harding, Pendleton en anderen, kwamen van dag tot dag bij hem. De inhoud van hun disputeren wordt door Fox bewaard. Als antwoord op een opmerking van de bisschop van Chichester: "Hij is een ketter, en hij, die aan enige leerstellingen vasthoudt die in strijd is met de uitleg der kerk, behoort dus niet tot de kerk", zei Bradford met nadruk in zijn stem: "O, Mijnheer, wilt u iemand tot de duivel veroordelen, die werkelijk de XII Artikelen des geloofs belijdt, (waarin, naar ik aanneem, de eenheid van Christus' kerk bestaat), ook al gelooft hij op bepaalde punten niet de nadere uitleg van wat u de kerk noemt? Ik twijfel er niet aan, of hij die zich aan de Artikelen van ons geloof houdt - ook al wijkt hij in andere dingen van uw beschrijving af - zal toch zalig worden".

"Ja", riepen de bisschoppen uit, "is dit uw Godgeleerdheid?"

De inhoud van deze gesprekken bewijst, dat Bradford wel gefundeerd was in de toen zo noodzakelijke redenerende kennis, evenzeer als in de kennis der Schriften.

Aan het eind van de maand juni naderde het uur van zijn lijden. De bijzonderheden worden als volgt door Fox meegedeeld:

"De avond tevoren was Bradford naar Newgate gekomen. Hij werd in zijn slaap door dromen gekweld, hoe de ketting van zijn verbranding naar de Compter-poort werd gebracht, en hij de volgende dag, een zondag, zou moeten gaan naar Newgate, om 's maandags daarop verbrand te worden, op Smithfield, zoals het inderdaad gebeurde. Toen hij zo vaak met deze dromen werd gekweld, wekte hij om ongeveer drie uur 's morgens iemand, die met hem gevangen lag, en deelde hem mee, waarmee hij het moeilijk had. Toen stond na een kort gesprek, Mr. Bradford op, en begaf zich tot zijn oude oefening in lezen en gebed. Bij de maaltijd at hij, volgens oude gewoonte, zijn vlees op, en was erg blij, daar niemand van de morgen tot de avond bij hem was, behalve zijn medegevangene, met wie hij die dag vele malen sprak over de dood, het Koninkrijk der hemelen en de rijpwording der zonde in die tijd.

"In de namiddag, toen zij getweeën samen in de kamer van de cipier liepen, kwam plotseling de cipersvrouw naar boven, als half verdwaasd, en schijnbaar zeer in de war, bijna buiten adem als ze was, zei zij: "O Mr. Bradford, ik kom u zwaar nieuws brengen".

"Wat is het?" Zei hij.

"Waarempel", merkte zij op, "u moet morgen verbrand worden, en uw ketting wordt nu gekocht, en al gauw moet ge naar Newgate vertrekken".

Tegelijk nam Mr. Bradford zijn muts af, en met ten hemel geslagen ogen, zei hij, "Ik dank God ervoor; ik heb er al een lange tijd naar uitgezien, en daarom overvalt het mij nu niet plotseling, maar als iets, waar ik elke dag en elk uur op wachtte; de Heere make het mij waardig". En haar voor haar vriendelijkheid bedankend, vertrok hij naar zijn kamer, en riep zijn vriend bij zich; en toen hij daar kwam, begaf hij zich gedurende lange tijd alleen in afzondering, en bad. Daarna kwam hij weer bij hem die op zijn kamer was, en gaf hem verschillende geschriften en brieven, en wees hem zijn bedoeling met die dingen aan, wat hij ermee gedaan wilde hebben; en nadat zij de namiddag tot de avond met die dingen hadden doorgebracht, kwam nog een zestal vrienden van hem bij hem, met wie hij heel de avond in gebed en andere goede oefeningen verbleef, op zo'n wonderlijke wijze, dat het verwonderlijk was om te horen en te zien.

"Even voordat hij de Compter uit ging, deed hij een opmerkelijk afscheidsgebed, met zo'n tranenvloed en geest des gebeds, dat het de harten der hoorders in vervoering bracht. Ook deed hij, toen hij zichzelf met een schoon hemd verkleedde, dat voor zijn verbranding door de vrouw van een zekere Walter Marlar vervaardigd was - hij was een goede verzorger voor hem en zijn zeer goede vriend - zo'n gebed over het huwelijkskleed, dat hun ogen nog even onafgebroken op hem zagen, als hun oren zijn gebed indronken. Bij zijn vertrek uit de kamer, deed hij eveneens een gebed, en gaf aan elke dienaar en beambte van het huis geld, met de opwekking voor hen erbij, om God te vrezen en te dienen, door voortdurende inspanning om alle soort kwaad te vermijden. Daarna keerde hij zich naar de muur, en bad vurig dat zijn woorden niet tevergeefs gesproken mochten zijn, maar dat de Heere het krachtadig in hen wilde werken om Christus' wil. Toen -hijzelf was beneden in de Hof - riepen alle

gevangenen naar hem en wensten hem vaarwel, evenals de overigen uit het huis, onder tranen, al gedaan hadden.

"Zij brachten hem naar Newgate omstreeks twaalf uur toen, naar men dacht, niemand buiten op straat zou gaan.

In tegenstelling met hun verwachting in dit opzicht, was er in Cheapside en op andere plaatsen, tussen de Compter en Newgate, een grote menigte volk op de been, om naar hem te komen kijken, die hun zeer vriendelijk vaarwel toeriep, terwijl zij voor hem baden met zeer bedroefde en medelijdende tranen, en hij hun andermaals, even vriendelijk, vaarwel toeriep, onderwijl zeer hartelijk voor hen en hun welzijn biddende. Of het nu een bevel was, dat uitging van de Koningin en haar Raad, of van Bonner en zijn aanhangers, of dat het door de burgemeester, wethouders en gerechtsdienaars van Londen werd bedacht, of niet ... kan ik niet medelen, maar er was wel heel de nacht een groot rumoer rondom de stad, toen Bradford de volgende dag op Smithfield zou verbrand worden, ongeveer om vier uur in de morgen, voordat het aan een ieder te zeer bekend zou zijn; over welk rumoer vele leiders van verschillende mening waren. Sommigen dachten dat vrees voor het volk er de oorzaak van was.

Anderen, dat het veeleer was, omdat de Rooms en oordeelden dat Bradfords dood velen tot de waarheid zou bekeren, en een grote nederlaag voor hun koninkrijk zou betekenen. Zo dachten sommigen dit en anderen weer dat, zodat geen juiste gissing van de oorzaak bekend zou worden, die ik ooit nog hoorde. Maar dit was zeker, het volk kwam het plan verdacht voor; want de volgende dag, om een uur of vier 's morgens, was er op Smithfield zulk een menigte mannen en vrouwen bijeen, dat velen, in verwondering daarover, het niet voor mogelijk achtten dat zij een aankondiging van zijn dood hadden, daar in zo korte tijd een zo groot aantal daar (aanwezig) was, tenzij het geschiedde door de bijzondere Voorzienigheid van God Almachtig.

"Welnu, dit kreeg niet de uitwerking, die het volk dacht; want op die morgen was het negen uur, voordat Bradford naar Smithfield gebracht werd. Toen hij er door Newgate heen ging, zag hij een vriend van hem, die hij liefhad, aan wie hij over het volk heen zijn hand toestak, en hem naar zich toe trok, en zijn hoofd van zijn fluwelen nachtmuts ontdeed, evenals zijn zakdoek met nog andere dingen. Na even met hem persoonlijk te hebben gesproken, kwam, toen zij afscheid namen, onmiddellijk een zwager van hem, Roger Beswick geheten, eraan. Zodra deze de genoemde Bradford bij de hand had genomen, kwam één van de Londense gerechtsdienaren, genaamd Woodroffe met zijn staf en sloeg genoemde Roger op het hoofd, zodat het bloed hem langs de schouders stroomde. Daar Bradford dit met smart aanzag, riep hij zijn broeder vaarwel toe, daar hij hem aan zijn moeder wilde toevertrouwen, en aan de rest van zijn vrienden, om hem bij de één of andere dokter te krijgen. Zo scheidden zij, en spraken weinig of niets met elkaar.

Toen werd hij met een groot gezelschap gewapende mannen naar Smithfield weggeleid, om hem daar heen te brengen, zoals iets dergelijks niet gezien werd, wanneer iemand verbrand werd. Want op elke hoek van Smithfield waren er enkelen, behalve zij, die rondom de brandstapel stonden.

"Toen zij bij de brandstapel op Smithfield kwamen om verbrand te worden, viel Bradford voorover geknield aan de éne zijde van de brandstapel, en een jongeman

John Leaf,¹ aan de andere kant. Ze lagen op hun gezicht, bij zichzelf biddende, gedurende een minuut. Toen zei één van de gerechtsdienaren tot Mr. Bradford, "Sta op en maak er een eind aan, want het gedrang van het volk is te groot".

"Op dat woord stonden zij beiden op. En toen nam Bradford een mutsaard (takkenbos) in zijn hand en kuste die, en evenzo de brandstapel. Daarna verlangde hij van alle gerechtsdienaars dat zijn dienstknecht zijn kleren zou mogen hebben. "Want", zei hij, "ik kan hem niets anders geven. En bovendien, hij is een arme man". En de gerechtsdienaars zeiden, dat hij ze mocht hebben. Op staande voet trok Bradford zijn kleren uit, en liep naar de brandstapel en zijn handen omhooggeheven, en zijn gezicht ten hemel gericht, zei hij het volgende: "O Engeland, Engeland, bekeer u van uw zonden, bekeer u van uw zonden. Wacht u voor afgoderij, hoed u voor de valse antichristen, neem u in acht voor hen, dat ze u niet bedriegen". En toen hij deze woorden sprak, gelastte de gerechtsdienaars om zijn handen vast te binden, als hij zich niet rustig hield. "O Mijnheer de Sheriff", zei Bradford, "ik ben al stil. God vergeve het u, mijnheer de Sheriff".

En één van de dienaren, die het vuur aanstak zei, toen hij Bradford zo tot de gerechtsdienaars hoorde spreken, "Indien ge niets meer weet dan dat, ben je alleen maar een dwaas, en was het maar het lieve dat je je gemak hield".

Op deze woorden gaf Bradford geen antwoord, maar hij vroeg iederéén om vergeving, en vergaf iederéén, en verzocht de mensen om voor hem te bidden.

Hij wendde zijn hoofd tot de jongeman, die naast hem leed, en zei: "Wees goedsmoeds, broeder, want wij zullen een gelukkige maaltijd bij de Heere ontvangen, vanavond." Toen sprak hij niet meer dat iemand het hoorde, maar terwijl hij het riet omhelsde, zei hij het volgende: *"Smal is de weg en eng is de poort, die tot het eeuwige leven leidt, en weinigen zijn er, die dezelve vinden"*.

Aldus beëindigden zij beiden hun sterfelijk leven, zonder enige verandering op hun gezicht, vrij van alle vrees, in de hoop de prijs te verkrijgen, waarnaar zij lang gejaagd hadden; waartoe - zo smee ik - de Almachtige God ons gelukkig lei, door de verdiensten van Jezus Christus, onze Heere en Zaligmaker". Amen.

Zo was het einde van John Bradford, betreffende wie Ridley - wiens kapelaan hij was - het volgende getuigenis aflegde. "Hij was iemand door wie God wonderen heeft gewrocht en nog werkt, in het verbreiden van Zijn Woord". De Roomsens waren zo gevoelig voor zijn waardigheid, dat zij zich meer moeite getroostten, om hem tot hun leerstellingen over te halen dan iemand anders.

¹ John Leaf was leerling bij een kaarsenmaker, ongeveer twintig jaar oud, en werd verbrand omdat hij de paapse leer van het sacrament weigerde te geloven. Fox zegt: Er wordt van genoemde John Leaf meegedeeld, door iemand die op dezelfde tijd zich in de Compter bevond en getuige was van hetgeen er na zijn verhoren voor de bisschop (met hem) gebeurde. Er werden hem nl. in de Compter in Breadstreet twee akten toegezonden. De éne bevatte een herroeping, en de andere zijn belijdenis, om aan de weet te komen, welke van de twee hij zou ondertekenen. Toen hij eerst de akte van herroeping zich hoorde voorlezen -want hij kon zelf lezen noch schrijven -, weigerde hij te tekenen. En toen de andere akte hem voorgelezen was, waarmee hij zeer wel instemde, gebruikte hij in plaats van een pen een speld, prikte ermee in zijn hand en besprenkelde de akte met zijn bloed, om de bisschop te tonen, dat hij die akte reeds met zijn bloed verzegelde.

Zijn langdurige, gerekte arrest werd tot een zegen voor Christus' Kerk, en biedt een treffend voorbeeld, hoe God de haat der mensen overheerst, daar Hij ze Hem laat prijzen. Was hij niet op die manier van de openbare eredienst gescheiden geweest, hij zou op vrije voeten moeilijk nuttiger temidden van het volk hebben kunnen zijn, zoals blijkt uit het getuigenis der Rooms en met betrekking tot zijn Brieven. En stellig zouden sommige der waardevolste uiteenzettingen van de leerstellingen der Britse Hervormers aan de volgende geslachten onthouden zijn. In deze Brieven en traktaten spreekt hij nog, nadat hij gestorven is, en menige vermoeide en zwaar beladen ziel heeft God gezegend vanwege de geschriften van John Bradford. Zij bevatten soms meer van de echte Evangeliewaarheden op één bladzijde, dan te vinden is in hele delen van latere Godgeleerden.

Fox² merkt terecht op, "Zij laten zien, hoe Godvruchtig hij zijn tijd besteedde tijdens zijn gevangenschap; welk een bijzondere ijver hij de staat van Christus' Kerk toedroeg; welk een zorg hij had om zijn ambt te volbrengen; hoe vol ernst hij alle mensen vermaande; hoe teder hij de zwaarmoedigen vertroostte, en met hoe rijke vrucht hij hen versterkte, die door hem onderwezen waren". Zij bewijzen duidelijk de diepe afkeer van de zonde, die de schrijver gevoelde, en zijn vrees voor de Goddelijke barmhartigheid, die hem ten deel gevallen was. In verband hiermee kan worden meegedeeld, dat toen hij kwaaddoeners zag wegbrengen om terechtgesteld te worden, hij placht te zeggen: "Daar gaat John Bradford, maar vanwege Gods genade!"

Ook bestond zijn getuigenis niet slechts in geschriften of in woorden. Zoals Fuller schoon uitdrukt, "Hij verdroeg de vuurvlam als een fris briesje op een warme zomerse dag, zonder enig verweer; bevestigende met zijn dood de waarheid van die leer, die door hem zo nauwgezet en krachtig gedurende zijn leven gepredikt werd".

² Fox is de schrijver van het Engelse martelaarsboek omstreeks 1600.

BRADFORD, BRIEVEN

XII. Aan Traves

(Pembroke Hall, Cambridge, Zondag 1 December 1549).

De overvloedige genade en rijke barmhartigheid Gods in Christus, onze enige Zaligmaker en Opperste Herder, worde in uw hart vermenigvuldigd door de levende Bewerker van alle goedheid: de Heilige Geest, tot de dag des Heeren, enz.

Ik heb uw twee brieven ontvangen, lieve vader Traves, sinds ik er één aan u schreef, waarvan - ofschoon onoprechtheid het wil verontschuldigen, - toch de waarheid mij anderszins gebiedt, en zegt, dat het beter is beschaamd de fout te belijden (want daarin is, zoals men kan zeggen, reeds het half verdienen van vergeving) dan zonder schaamte te liegen. Ik had u tweemaal kunnen schrijven (niettegenstaande, inderdaad, enkele zaken, waarmee ik nogal bezet was), maar toch deed ik het niet. Nu, de zaak is deze, dat ik niet wilde. En waarom zou ik niet willen, dan omdat ik niet kon? Ik bedoel, omdat mijn kunnen door zonde weggenomen wordt, want mijn zonden ontzeggen mij goedheid. Inderdaad, indien mijn zondigen uit zwakheid geschiedde, dan was er goede hoop op herstel van hetgeen ik verloor. Maar, hoewel ik zowel het willen als het weten bemerkte, heb ik teveel toegegeven aan mijn zwakheden, en dat doe ik nog, rechtvaardig verdien ik zulks, omdat ik het Woord des Heeren achter mijn rug weggegooid heb, zodat de Heere mij behoorde te verwerpen; en, omdat ik geen zegen wilde ontvangen, ben ik waardig, zoals David zegt (Ps. 109: 17), dat ze van mij genomen wordt.

Ik heb er nu tenslotte ervaring in, dat iemand uit Gods gunst te werken, vlugger gezien wordt wanneer men alle dingen overvloedig ontvangen heeft, dan wanneer behoefte of kruis kwelt. Alvorens het Gode behaagde het herstel te werken (Ge weet, wat ik bedoel), en alvorens het Gode behaagde om voor mij te zorgen zoals Hij heeft gedaan, zodat ik kan zeggen: in niets, waar enige behoefte is, als met betrekking tot mijn lichaam ... was ik een ander soort mens dan ik nu ben. En toch hebben Gods verdiensten mij op andere wijze gebonden. Maar de Schrift is waarachtig: Ik heb Mijn kinderen grootgebracht en hen gevoed, maar zij hebben Mij veracht (Jes. 1 : 2). Ik heb ze gevoed, zodat ze vet en dik waren, en zij hebben Mij versmaad. Misschien zult ge mij vragen: waarin?

O vader Traves, ik verzeker u, mijn schrijftrant, in vleselijk en niet in geestelijk schrijven, kan u misschien iets lijken, maar het is in vergelijking met andere dingen niets. Want, waar het leven van een mens zo is, dat het één van beide of beschadigt of verbetert, zoals Paulus zegt: "de uitwendige mens wordt van dag tot dag verdorven". En daarom, behalve dat 'de inwendige mens vernieuwd wordt', de schoen loopt schuin. Elk gebouw in Christus, 'wast op tot een heilige tempel', zoals de goddeloze daarentegen zal voortgaan van kwaad tot erger.

Ik heb een verandering aangebracht geheel anders in het teruggaan, dan ik door brieven denk U te kunnen overtuigen. "Waarin?" Zult ge zeggen. Ten eerste, tweede, en derde, en (om kort te zijn) in alle dingen, als bij voorbeeld: Gods ware vreze is van mij weggestroomd, liefde tot mijn broeders is van mij verbannen, geloof is geheel en

al weggenomen. In plaats daarvan voert wantrouwen en twijfel de heerschappij, regeert verachting van Gods eer en van mijn broederen, en in plaats van ware vreeze neemt een ingebeelde vreeze overeenkomstig mijn hersenen, de eerste plaats in. Want ik verklein de zonde, en ik neem niet in de zonde waar, hetgeen een Christen erin behoort waar te nemen, dat nl. onvergeven zonde iets is, waarvoor God Zijn schepsel verwerpt; zoals de voorbeelden niet slechts van Saul, van Judas, van de Israël lieten mij vermanen (die inderdaad beminden waren, en toch vanwege hun zonde verworpen worden), maar ook van anderen, bij wie God kortgeleden, tot mijn waarschuwing, mij hetzelfde toonde.

Maar het is slechts mijn pen, die dit schrijft. Want wanneer de goddelozen, zegt Salomo, komen in de diepte van hun zonden, dan groeien zij in valse gerustheid (Spr. 18 : 12). Ik ben, ik kan niet zeggen, wat. Ik vrees, maar het is slechts blindelings, of anders zou ik dan ik doe - ik vrees, zeg ben, volgens zijn begeerte. Bid voor mij, 'dat de Heere mij bekering wilde geven', opdat ik uit zijn netten moge ontkomen. Helaas, de Geest des gebeds, die ik vroeger volop gevoeld heb, is geheel van mij weggenomen: de Heere zij mij barmhartig! Ik ben verkocht onder de zonde, ik ben de lijfeigene van de zonde. Want wiep ik gehoorzaam, diens dienstknecht ben ik. Ik schaam mij, vaak te spreken - neen, ik schaam mij helemaal niet; want ik ben vergeten schaamrood te worden, ik heb opgehouden te wenen. En echt, ik gehoorzaam - ik gehoorzaam, zeg ik, mijn eigen begeerlijkheden - namelijk in eten, in drinken, in kibbelen en ijdelheid. Ik zal niet spreken van ijdele eer, afgunst, minachting, geveinsdheid, verlangen naar waardering, eigenliefde, en wie kan het alles uitdrukken?

Is dit het loon, dat ge aan God gaaft, o Bradford? Het is waar, ja, al te waar. U wist het, o Heere. Omwille van Uw barmhartigheid, vergeef mij! In uw brieven treft ge mij raak, hoe er geen mensenhart is, of het beschouwt de ondankbaarheid van deze wereld, dit buik-vermaak (waarin ge mij juist bij de neus neemt), enz., en zijn ogen zouden grote tranenstromen storten. De Heere, Die zo in u werkt, zij geprezen. Want het is bij mij evenals bij hen, over wie gij klaagt.

Inderdaad, het kan op een andere manier wakker worden ik, dat ik in de greep van de Satan Bid voor mij, dat de Heere mij beweer zo zijn, maar o!, het is erg onwaarschijnlijk. Want mijn vijanden zijn oud geworden, en zijn door gewoonte meer dan bekend, want ze zijn, als het ware, in mij van natuur veranderd. Toch draag ik daarover geen smart, ofschoon ik mezelf er niet van kon overtuigen, dat God mij zal helpen. *O Heere, wees barmhartig jegens mij om Christus' wil.* Vandaag ontving ik 's Heeren Avondmaal. Maar, hoezeer ik Hem verwelkomd heb, (toch) betuigt deze nacht, die ik doorbracht in wellustigheid, in brooddronkenheid en in verkwisting, door aan mijn vlees en buik te gehoorzamen ... dat ik niet weet, wat nog ooit te zeggen of te schrijven. Slaap bezwaart mijn ogen, en ik ben in alle opzichten onbekwaam om te bidden. Dit alles gebeurde naar aanleiding van het feit, dat ik bringer dezes een maaltijd op mijn kamer bereidde. Moge de Heere mij vergeven, ik hoop niet langer zover te worden overzien.

Maar dit schrijf ik, niet omdat Gods toorn, die ik verdiend heb, mij vrees inboezemt, Gij weet het, o Heere. Maar hiervan misschien teveel.

Om Gods wille, bid voor mij, goede vader Traves, en schrijf mij, als ge vanwege uw zwakheid kunt. Uw brieven doen mij goed. Aan deze brief, die ik thans geschreven heb, kunt ge meer waarnemen. Tref me daarom goed-raak in uw brieven, en de Heere zal, naar ik vertrouw, u willen belonen. Indien God mij leven laat, hetgeen ik uiterst

onwaardig ben, zal ik u meer moeite bezorgen met mijn brieven dan ik deed. Maar verdraag het in mij, want ik doe het niet uit enige verkeerde wil, ik neem de Heere tot Getuige. Er is niemand, wiens gezelschap en gesprek ik meer verlang dan van u, ik zeg het voor Gods aangezicht.

Beproof de geest van mijn moeder, hoe zij het kan dragen, indien ik, - wanneer ik zal óverkomen - mijzelf uiterlijk een ander mens zal tonen, (maar helaas!, geveinsdelijk!), dan ik tevoren deed. Werkelijk, wanneer ik komen zal, weet ik niet. Inderdaad doen mij twee dingen pijnlijk aan. Het éne, vanwege mijn moeder, raakt haar beter onderwijs, indien de Heere mij hiertoe als Zijn instrument zou willen gebruiken. Het ander is, om met u te spreken, en u zo nu en dan moeite te bezorgen, zoals ik tot nu toe steeds deed, maar altijd tot mijn voordeel. Om Gods wille, bid voor mij, want ik had nooit (tevoren er) zo'n behoefte aan (als nu).

Deze zondagnacht, volgend op St. Andrew's Dag, te Pembroke Hall.
De ellendigste, hardvochtigste en ondankbaarste zondaar,
John Bradford

XV. Aan Bernhardus, Careless, enz.

(Tussen 19 Juli en 16 Augustus 1553, waarschijnlijk uit Londen).

Aan mijn liefhebbende Broeders, B., C. enz., hun vrouwen en hele gezinnen, J. Bradford.

Ik smEEK de eeuwig-levende God om U allen, mijn lieve broeders en zusters, te geven de vertroosting des Heiligen Geestes, en het voortdurende gevoel van Zijn barmhartigheid in Christus onze Heere, nu en voor altoos. Amen.

De wereld, mijne Broeders, schijnt tegenwoordig de bovenhand te hebben, ongerechtigheid stroomt over, de waarheid en echtheid schijnen te worden onderdrukt, en zij die daaraan deelhebben, worden onrechtvaardig behandeld, zoals zij, die de waarheid liefhebben, erover klagen te (moeten) zien en horen, hetgeen zij ondervinden. Oorzaak van dit alles is Gods toorn en barmhartigheid. Zijn toorn, omdat wij zwaar tegen Hem gezondigd hebben, Zijn barmhartigheid, omdat Hij ons hier bestraft, en ons als een Vader koestert.

Wij waren ondankbaar vanwege Zijn Woord. We hebben Zijn vriendelijkheid geminacht, wij waren nalatig in den gebede, wij zijn te vleselijk, begerig, lichtzinnig enz. geweest. Wij haastten ons niet naar de hemel, maar naar de hel. Wij vervielen bijna in een openlijke versmading van God en van al Zijn goede ordinanties. Zodat Hij dit vanwege Zijn gerechtigheid niet langer kon verdragen, maar ons Zijn toorn deed gevoelen, zoals Hij deed, door ons Zijn Woord en ware dienst te ontnemen, en Satan toestond ons met antichristelijke godsdienst te dienen, en dat op zulk een wijze, dat indien wij er niet aan willen toegeven en (alleen maar) schijnen het in daad en uiterlijke gedragingen te aanvaarden, (dan) zijn onze lichamen geneigd om gevangen geleid te worden en onze goederen worden gegeven, aan ik kan niet zeggen wie. Dit behoorden wij te zien als een teken van Gods toorn, veroorzaakt door onze zonden; hetgeen, mijn lieve broeders, een ieder onzer nu telkens weer zich te binnen behoorde te brengen, in zoveel mogelijk bijzonderheden, opdat wij ze van harte mogen bejammeren, ze berouwen, ze haten, ernstig vergeving voor ze vragen, en onszelf onderwerpen om in dit leven elke soort bestraffing te verdragen, welke God ons er-

voor wil opleggen. Dit behoorden wij te doen, bij de aanschouwing van Gods toorn in deze tijd.

Nu wordt in deze tijd van toorn Zijn barmhartigheid gezien, en ze behoorde van ons, mijne zeer geliefden, gezien te worden, opdat God het gave ons in dit tegenwoordige leven te willen bestraffen. Indien Hij ons niet zou hebben gestraft, denkt ge niet, dat wij in de euvelen, waarin wij verkeerden, zouden voortgevaren zijn? Ja werkelijk, we zouden slechter geworden zijn, en verder gegaan zijn in het verharden van ons hart, door onboetvaardigheid en achteloosheid jegens God en ware Godzaligheid. En dan, indien de dood was gekomen, zouden we niet verloren hebben zowel ziel als lichaam, in het eeuwige vuur en verderf?

Helaas!, in welk een ellende zouden we gevallen zijn, indien God het zou hebben geduld, dat wij in het kwaad doorgedaan waren! Er bestaat geen groter teken van verdoeming, dan, onbestraft van God, in kwaad en zonde te leven. Zoals thans de Roomsgezinden, mijne zeer geliefden, geworpen zijn op Izebels bed van valse gerustheid (Openb.2), welke van alle plagen de meest smartelijke plaag is, die er zijn kan. Zij "zijn bastaarden en geen zonen" (Hebr. 12), want zij verkeren niet onder Gods roede der kastijding. Het is daarom een grote barmhartigheid, dat God ons bestraft. Want indien Hij ons niet liefhad, zou Hij ons niet straffen. Nu kastijdt Hij ons, "opdat wij niet met de wereld zouden veroordeeld worden" (1 Kor. 11). Nu koestert Hij ons, omdat Hij ons gunstig gezind is. Nu mogen wij onszelf Gods huisgezin en Zijn kinderen achten, omdat Hij Zijn kastijden bij ons aanvangt (1 Petrus 4). Nu roept Hij ons ertoe op, om onze verleden zonden te gedenken. Waarvoor? Opdat wij berouw zullen hebben, en vergeving vragen. En waarom? Opdat Hij ons moge vergeven, kwijtschelden, rechtvaardig maken en ons tot Zijn kinderen aannemen, en zo een begin ermee te maken om ons hier aan Christus gelijkvormig te doen zijn, opdat wij Hem ook elders gelijkvormig mogen zijn, nl. in de hemel, waar wij reeds door het geloof met Christus gezet zijn, en metterdaad zullen wij, bij Zijn wederkomst, Zijn tegenwoordigheid genieten, wanneer onze zondige en "vernederde lichamen gelijkvormig zullen gemaakt worden aan Christus' verheerlijkt lichaam, overeenkomstig de kracht, waardoor Hij alle dingen aan Zichzelf kan onderwerpen" (Fil. 3).

Daarom, mijn broederen, laat ons met betrekking hiertoe niet klagen, maar God grootmaken, niet bedroefd maar verblijd zijn, niet wenen maar ons verheugen en vrolijk zijn, dat het Gode behaagt ons Zijn kruis aan te bieden, en daardoor bij Hem in de eindeloze blijdschap en vertroosting te geraken. Want, "indien wij lijden, wij zullen heersen" (Rom. 8; 2 Tim. 2; Matth. 10); indien wij "Hem belijden voor de mensen, dan zal Hij ons belijden voor Zijn Vader in de hemelen"; indien wij ons voor Zijn Evangelie thans niet schamen, dan zal Hij Zich onzer ook niet schamen in de Laatste dag, maar zal in ons verheerlijkt worden, ons kronende met kronen van heerlijkheid en eindeloze gelukzaligheid (Matth.5). Want "zalig zijn zij, die vervolgd worden om der gerechtigheid wil, want hunner is het Koninkrijk der hemelen". "Verblijd u", zegt Petrus, "want de Geest van God rust op u". "Nadat gij een weinig tijds zult geleden hebben, zal God u vertroosten, versterken en bevestigen" (1 Petrus 4 en 5). En daarom, mijn lieve broeders, wees niet ontmoedigd vanwege het kruis, vanwege gevangenis of verlies van goederen vanwege de belijdenis van Christus' Evangelie en waarheid, hetwelk door u geloofd is en levendig onder U onderwezen werd, in de dagen van onze vroegere goede en allerheiligste Vorst, Koning Eduard (VI).

Dit is zeer vast. Indien ge enig ding om Christus' wil verliest (Matth. 19), en vanwege het verachten van de antichristelijke godsdienst, die weer onder ons aan de macht is gekomen, dan zullen - evenals gij Uwerzijds zelfs in de gevangenis Gods grote en rijke, alle wereldse rijkdom overtreffende barmhartigheid zult bevinden - evenzo uw vrouwen en kinderen in dit huidige leven, Gods voorzienigheid volkomener bevinden en ervaren dan enige tong kan beschrijven. Want Hij zal "barmhartigheid bewijzen aan duizenden dergenen, die Hem liefhebben". "Het zaad des rechtvaardigen zal niet heengaan, zoekende brood" (Ps. 37). Gij zijt goede mensen, zovelen als er "lijden om Christus' wil".

Ik vertrouw, dat gij allen, mijne zeer beminden, dit schrijven bij uzelf zult overdenken, en in het kruis Gods barmhartigheid aanmerken, dewelke zoeter en beter bewaard is dan het leven zelf, veel meer dan welke drek of "duiten" ook van deze wereld. Deze barmhartigheid Gods behoorde U gelukkig en blij te maken, want "het lijden dezes tegenwoordigen tijds kan niet gewaardeerd worden" bij de vreugden van het leven, dat voor U weggelegd is (Rom. 8). Ge weet, dat de weg naar de hemel geen "brede weg" der wereld is, welke uitkomt bij de duivel, (Matth. 7), maar dat het een "smalle weg" is, die weinigen bewandelen. Want (slechts) "weinigen leven Godzaliglijk in Christus Jezus" (2 Tim. 3), weinigen zien uit naar het toekomstige leven, weinigen herinneren zich de Oordeelsdag (2 Cor. 5), weinigen herinneren zich, hoe Christus (Matth. 10) "voor Zijn Vader zal verloochenen degenen, die Hem verloochenen" hier, weinigen bedenken, dat Christus "Zich hunner zal schamen" in de Laatste dag, die zich nu Zijn waarheid en ware dienst schamen; weinigen maken hun berekeningen, wat hun op de Dag der wrake zal ten laste gelegd worden, weinigen slaan acht op de verdoemig van hun eigen geweten, aangezien zij bedrijven hetgeen zij vanbinnen afkeuren; weinigen hebben God beter lief dan hun goederen.

Maar ik vertrouw nochtans, dat gij tot deze weinigen behoort, mijn zeer geliefden. Ik vertrouw, dat gij behoort tot het "kleine kuddeke (Luk. 12), dat het Koninkrijk der hemelen zal beërven". Ik vertrouw van u, dat ge behoort tot degenen die wenen en klagen, die zullen vertroost worden met een " vertroosting, die nooit meer van u zal weggenomen worden", indien gij nu uw vroegere euvelen berouwt, indien ge nu tegen het kwaad dat in u is, strijdt, indien gij nu voortgaat God aan te roepen, indien ge nu niet uw lichaam met enige afgodische verering besmet, zoals die in gebruik is bij de antichristelijke kerken, indien ge "niet bedroeft de goede Geest van God" (Ef. 4), Welke u gegeven is als een pand van eeuwige verlossing, een Raadgever en Meester, om "u in alle waarheid te leiden". Moge, smee ik, de Vader der barmhartigheid ons allen deze goede Geest verlenen, om Zijns lieven Zoons wil, Jezus Christus onze Heere, "aan Wie ik u allen vertrouw, en den Woorde Zijner genade" (Hand. 20), Welke machtig is u allen te helpen, en u allen, die dat Woord gelooft, het volgt en God dienovereenkomstig dient, behouden! (Matth. 10). En weest, zou ik willen, hiervan allen verzekerd, dat al "de haren uws hoofds zijn geteld", zodat niet één ervan zal verloren gaan, noch zal enig mens of duivel in staat zijn iets te ondernemen, veel minder iets tegen u of één van u te doen, vóórdat uw hemelse Vader, Die u zeer teder liefheeft, hun daartoe verlot zal geven. En zo ja, dan zullen zij niet verder kunnen gaan dan Hij wil, noch u langer het moeilijk maken dan Hij wil (Ps. 104 : 31).

Daarom, werpt al uw bekommernissen op Hem, want Hij zorgt voor u (1 Petrus 5). Alleen, tracht Hem te behagen, en uw geweten rein te bewaren, en uw lichaam te onthouden van. de afgodische verering (van Rome, nl.: vert.), die nu overal in gebruik

is. En God zal u wonderbaarlijk en barmhartig beschermen en vertroosten. Hetgeen Hij moge doen om Zijns Naams wil, in Christus onze Heere. Amen.

XVIII. Aan zijn moeder en anderen.

(Londens Tower, 6 oktober 1553).

Onze dierbare en zoete Zaligmaker Jezus Christus, Wiens gevangene ik op dit ogenblik ben (geprezen zij Zijn Naam daarvoor!), beware en behoede u, mijn lieve moeder, met mijn broers en zusters, vader John Traves, Thomas Sorrocolde, Laurence en James Bradshaw, met hun vrouwen en gezinnen enz., nu en voor altoos. Amen.

Ik ben op dit ogenblik in de gevangenis voldoende ervan verzekerd, om te gaan bevestigen hetgeen ik u gepreken heb; aangezien ik bereid ben - waarvoor ik God dank! -, het met mijn leven en bloed te verzegelen, indien God mij die eer waardig gelieft te keuren. Want, lieve Moeder en broeders, het is een zeer bijzondere gave Gods "te lijden omwille van Zijn Naam" en Evangelie, zoals ik nu doen mag. Ik dank er Hem hartelijk voor, en ben er zeker van, dat ik bij Hem deel zal hebben aan Zijn heerlijkheid, zoals Paulus zegt: "Indien wij met Hem lijden, wij zullen ook met Hem heersen" (2 Tim. 2). Wees daarom niet kleinmoedig, maar verheugt u liever, tenminste om mijnentwil, waar ik nu langs de rechte en koninklijke weg ten hemel ga. Want wij moeten "door vele verdrukkingen ingaan in het Koninkrijk van God" (Hand. 14).

Nu wil God Zijn kinderen bekend maken. Wanneer de wind niet waait, dan kan iemand de tarwe niet van het kaf onderkennen. Maar wanneer de wind komt, vliegt het kaf weg, maar de tarwe blijft over, en is er zo verre van beschadigd te worden, dat ze door de wind veeleer van het kaf ontdaan wordt, en gekend wordt tarwe te zijn. Wanneer het goud in het vuur geworpen wordt, is het des te kostbaarder. Zo zijn Gods kinderen door het kruis der verdrukking. Altijd begint God "Zijn oordeel bij Zijn huis". Christus en de Apostelen waren in zeer grote ellende in het land van Judea, maar toch moest het hele land er later voor boeten. Zo worden thans Gods kinderen het eerst in deze wereld gekastijd, opdat zij niet met de wereld zouden veroordeeld worden. Want stellig hangen grote plagen Gods boven dit koninkrijk.

Gij allen weet, dat er nooit meer kennis Gods bestond, en minder Godzalig leven en een waar dienen van God. Het werd iets dwaas geacht om God getrouw te dienen, en een nauwgezet gebed was niet in tel. Preken was slechts een tijdverdrijf. De Avondmaalsviering werd al te gewoon geacht. Vasten, teneinde het vlees te onderwerpen, was geheel buiten gebruik. Aalmoezen was bijna niets. Kwaadaardigheid, begerigheid en onreinheid was algemeen-heersend, evenals zweren, dronkenschap en ijdelheid. Daarom is God nu gekomen, zoals gij mij hebt horen prediken. En omdat Hij ons niet met de wereld wil veroordelen, begint Hij ons te bestraffen, zoals mij vanwege mijn vleselijk bestaan. Want wat mijn preken betreft, ben ik er zeer zeker van dat het Gods waarheid is en was, en diende, naar ik vertrouw, om mij leven te geven vanwege het (preken) door Gods genade. Maar omdat ik niet waarlijk, maar slechts uiterlijk naar het Evangelie leefde, straft Hij mij nu alzo, of liever, door mij te straffen, zegt Hij mij. En inderdaad, ik dank Hem meer voor deze gevangenis dan voor enige "mooie kamer", ja, dan voor welk genoeg ik ooit genoot. Want ik vind God, mijn allerzoetste goede God er altijd in. Het vlees wordt gestraft,

allereerst om ons te vermanen om nu van harte te leven zoals wij belijden, ten tweede om de goddelozen van hun rechtvaardige verdoeming te verzekeren, indien zij zich niet bekeren.

Misschien wordt gij weifelend en zwak van hetgeen ik gepreikt heb, omdat God het niet verdedigt, zoals gij meent (dat Hij doen moet, nl. vert.), maar de oude paapse leer weer terug laat komen en laat overheersen. Maar dan moet ge weten, lieve Moeder, dat God hierdoor Zijn kinderen en volk wil keuren en beproeven, of zij ongeveinsd en eenvoudig Hem en Zijn Woord aanhangen. Zo deed Hij met de Israëlieten, toen Hij ze in een woestijn bracht, nadat zij uit Egypte kwamen, waar (ik bedoel: in de wildernis) aan alle dingen gebrek heerste, vergeleken bij hetgeen zij in Egypte hadden.

Toen Christus in deze wereld kwam, bracht Hij geen wereldlijke rijkdom of rust met Zich mee, maar veeleer oorlog. "De wereld", zegt Hij (Joh. 16), "zal zich verheugen, maar gij zult klagelijk wenen, maar uw wenen zal in blijdschap veranderd worden." En daarom: "Zalig zij die treuren, want zij zullen vertroost worden." Zij worden dan met Gods merkteken aan hun voorhoofd verzegeld, en niet met dat van het beest (ik bedoel hiermee 's pausen geschoren kruin), die zich nu met zijn priesters verheugt. Maar wee hen!, want zij zullen terneer geworpen worden, zij zullen wenen en treuren! De rijke vrek had hier zijn vreugde, en Lazarus smart, maar later keerde het getij. Het einde van vleselijke vreugde is verdriet. Laat zich de hoereerder nu verheugen, evenals de dronkaard, de eedzweerder, begerige, kwaadaardige en blinde domkop Sir John; want de Mis zal hen geen kwaad doen, en hen niet doen blozen, zoals de prediking het zou doen. Nu mogen ze doen, wat ze willen, komen als duivels naar de kerk, en gaan als duivels naar huis terug, want niemand moet hun fouten bevinden. En zij zijn er blij mee, want nu hebben zij huns harten begeerte, zoals de bewoners van Sodom, toen Lot weggegaan was. Maar wat volgde erop? Voorwaar, toen zij riepen "Vrede, alles zal wel zijn!", toen kwam Gods wrake, vuur en zwavel van de hemel, en verbrandde ieder moeders-kind. Precies zo, lieve Moeder, zal het onze Papisten gebeuren.

Daarom, vrees God; houd u aan en bij Zijn Woord, ofschoon heel de wereld ervan weg zwerft. Ge moet toch eenmaal sterven, en wanneer en hoe, kunt ge niet vertellen. Sterf daarom met Christus. Lijd vanwege het feit, dat ge Hem getrouw en naar Zijn Woord dient. Want wij mogen ervan verzekerd zijn, dat van al de doden deze het meest te begeren is, nl. voor God te sterven. Dit is de veiligste manier van sterven. We kunnen er niet aan twifelen, of we zullen ten hemel gaan, indien we om Zijns Naams wil sterven. En dat ge om Zijns Naams wil sterven zult, zal Gods Woord u betuigen, nl. indien ge vasthoudt aan hetgeen God door middel van mij u heeft onderwezen.

Ge zult zien, dat ik spreek, zoals ik denk. Want ik zal, stoor Gods genade, voor u uit deze beker drinken, indien ik ervoor geplaatst word. Ik betwijfel niet, of God zal mij Zijn genade geven, en mij hiertoe bekrachtigen. Bid, erom, dat Hij het wil doen, en dat ik het niet weiger. Ik sta op het punt om tot Hem te komen, juist wanneer mijn Heere God wil.

Dood noch leven, gevangenis noch genoegens zullen, naar ik in God vertrouw, bij machte zijn mij van mijn Heere God en Zijn Evangelie te scheiden. In vrede, toen er geen vervolging heerste, toen was u tevreden en blij mij te horen, toen geloofde u mij. En wilt ge dat nu niet doen, nu gij ziet, dat ik spreek van hetgeen ik door Gods genade, indien het nodig is, hoop te bezegelen met mijn leven? lieve Moeder, ik schrijf aan u voor Gods aangezicht, zoals ik voor Hem gepredikt heb. Het is Gods waarheid, die ik onderwees. Het is dat zelfde onfeilbare Woord, waarvan Hij zeide:

"De hemel en de aarde zullen voorbij gaan, maar Mijn Woord zal geenszins voorbijgaan."

De Mis en al zulke rompslomp, als de valste vereerders van God en de vijanden van Christus' kruis - de Roomsgezinden, zeg ik, weer ingevoerd hebben, om Gods Kerk te vergiftigen, mishaaft Gode bovendien in hoge mate, en is verfoeilijk in Zijn oog. Welgelukzalig mag heten, die door het (alles) af te keuren, bewust het verlies van zijn leven of bezit ondergaat. Kom er niet. Als God Gód is, volg Hem. Indien de Mis God is, laat hen, die ze willen bezoeken, ze horen of er tegenwoordig zijn, ermee naar de duivel gaan. Wat is daar, zoals God verordende? Zijn Avondmaal werd ingesteld, om door ons ontvangen te worden ter gedachtenis aan Zijn dood, ter bevestiging van ons geloof dat Zijn lichaam voor ons verbroken, en Zijn bloed vergoten werd tot vergeving van onze zonden. Maar in de Mis is er geen ontvangen, maar de priester houdt het alles voor zich alleen. Christus zegt: "Neemt, eet!"; "neen", zegt de priester: "Geeuw, kijk ernaar!" Daar is een opnieuw offeren, ja een doden van Christus, zoveel zij kunnen. Daar is afgoderij in het vereren van het uiterlijke teken van brood en wijn. Daar is alles in het Latijn; ge kunt niet meedelen, wat hij zegt. Om te besluiten: er is niets, zoals God het verordende. Daarom, mijn lieve Moeder, kom er niet.

O, zullen sommigen zeggen, het zal u hinder bezorgen, indien ge weigert ter Mis te komen, en te doen, als anderen doen. Maar God zal u bevorderen, wees u daar zeker van!, zoals u eens zult bemerken. Hij heeft hun, die schade of verlies of enig ding in deze wereld lijden, hier Zijn grote zegen beloofd. "en in de toekomstige wereld het eeuwige leven" (Matth. 19; Markus 10 : 30). - Ge zult voor een ketter gehouden worden -maar door geen anderen dan kettters, wier lof een blaam betekent. - Ge zijt niet in staat om tegen de priesters te redeneren; maar God wil, dat zij allen u niet kunnen wederstaan. - Niemand zal zo doen dan u alleen? Inderdaad maakt het niets uit, want "weinigens gaan in door de enge poort", die tot de zaligheid leidt. Hoe het ook zij, u zult, daaraan twijfel ik niet, bij u hebben vader Traves en anderen, mijn broeders en zusters, om met u binnen te gaan. Maar indien zij niet willen, ik uw zoon in God zal, naar ik hoop, geen duimbreed van u wijken, maar vóór u gaan. Bid erom, dat ik het mag doen, en dank (God) voor mij. Verheug u in mijn lijden, want het is om Uwentwil, om de waarheid te bevestigen, die ik (u) onderwezen heb.

Hoe ge ook handelt, laat deze brief niet alom bekend worden, maar stel hem vader Traves ter hand. Want indien het bekend zou worden, dat ik pen en inkt bezit in de gevangenis, dan zou het erger met mij worden. Daarom moet Ge deze brief bij Uzelf bewaren en mij aan God en Zijn barmhartigheid in Christus Jezus bevelen. Hij make mij waardig, om Zijns Naams wil, mijn leven te geven voor Zijn Evangelie en Kerk. Van de Tower van Londen uit, onmiddellijk nadat ik de brief van mijn broeder gelezen had, de 6e dag van October, 1553.

Mijn naam schrijf ik niet om redenen, die u goed genoeg bekend zijn. Gelijk de brief nooit het ergste. Beveel mij aan bij al onze goede broeders en zusters in de Heere. Hoe ge ook doet, wees gehoorzaam aan de hogere machten; dat wil zeggen: in geen enkel opzicht, hetzij met de hand of de mond, opstandig; maar veeleer, indien zij bevelen hetgeen ge niet met een goed geweten kunt gehoorzamen, moet ge Uw hoofd op het blok leggen en lijden, wat zij ook zullen doen of zeggen: "Bezit uwe zielen in lijdzaamheid."

XXVIII.

Aan zijn moeder (Waarschijnlijk de Tower van Londen, ongeveer 24 februari 1554).

De Heere des levens en Zaligmaker der wereld, Jezus Christus zegene en vertrooste U, mijn goede en dierbare moeder, met Zijn hemelse bemoediging, troost, genade en Geest, nu en voor altijd. Amen.

Indien ik dacht, dat gij elke dag, ja bijna elk uur niet riep tot God de Vader, door Jezus Christus, dat Hij mij Zijn zegen, ja de zegen van Zijn kinderen wilde geven, dan wilde ik hierover meer schrijven. Maar aangezien ik op dit punt uw ijver stellig ken - en ik smeed u, lieve Moeder, zo door te gaan - acht ik het goed, iets te schrijven, waardoor dit uw bidden kan bevorderd worden; hetgeen zal gebeuren, indien die zaken, welke het beletten, worden weggenomen; waaronder mijn gevangenneming, naar ik denk, de grootste en voornaamste (hinderpaal) is; daarom wil ik daarover in deze brief handelen, en dat beknopt, opdat het de belemmering niet doe toenemen, zoals bringer dezes, mijn lieve broeder, u kan meedelen.

U zult daarom, lieve moeder, weten dat wat mijn lichaam betreft, ook al verkeert het ergens, waarbuiten ik niet, als ik wil, kan komen - toch daarin, dat ik mijn wil met die van God heb verenigd, voldoende vrijheid hierin vind, waarvoor ik God dank; en wat mijn verblijf, slaapgelegenheid, eten, drinken, godzalig en geleerd gezelschap, boeken en alle andere, voor mijn gemak, bemoediging en gerief noodzakelijk dingen aangaat, bevind ik mij in veel beter omstandigheden dan ik zou kunnen wensen; en Gods barmhartige voorzienigheid gaat mijn waardigheid ver te boven. Zou ik waardigheid hebben? Helaas!, ik ben niets dan verdoemenis waardig!

Maar naast dit alles, vind ik wat mijn ziel betreft, nog veel meer gerief; want God is mijn Vader, bemerk ik nu, door Christus. Daarom maakt Hij mij, door mij vanwege Zijn Evangelie gevangen te leiden, aan het beeld van Zijn Zoon Jezus Christus hier gelijkvormig, zodat ik, wanneer Hij ten oordeel komt, dan aan Hem gelijkvormig moge zijn, zoals ik, naar ik vertrouw en hoop, (dan) zal zijn. Nu maakt Hij mij gelijk aan Zijn vrienden de profeten, apostelen, de heilige martelaren en belijders. Wie van hen leed op z'n minst geen gevangenneming of verbanning om der wille van Zijn Evangelie en Woord?

Welnu, moeder, hoe zeer ben ik ongeschikt met hen vergeleken te worden! Ik - zeg ik - die altijd zo'n lage geveinsde en afschuwelijke zondaar was en (nog) ben! God had mij allang tevoren, als een dief, een lasteraar, een onrein schepsel, en (als) een snode schender van de wetten des rijks in de gevangenis kunnen laten werpen. Maar, lieve Moeder, Zijn barmhartigheid is zo groot zowel jegens u als mij en allen die mij liefhebben, dat ik niet als één van dezen, of wegens één van zulke misdrijven gevangen gezet zou worden, maar alleen omwille van Christus, om Zijn Evangelie, vanwege Zijn Kerk, zodat ik mij hierdoor - evenals ik mijn ondankbaarheid en zonden kon leren betreuren en bejammeren, - evenzo in Zijn barmhartigheid kon verheugen, dankbaar zijn en uitzien op eeuwige vreugde met Christus, om Wiens wil (geprezen zij Zijn Naam hiervoor!) ik nu lijd, en daarom gelukkig en blij behoorde te zijn. En inderdaad, lieve moeder, zo ben ik, als ik altijd was: ja, nooit was ik zo gelukkig en

blij, als ik nu behoorde te zijn, indien ik u met mij gelukkig kon zien, om God voor mij te danken en te bidden op deze wijze:

"O, goede Vader!, Die het vergunt, dat mijn zoon, toch 'n afschuwelijk zondaar voor U!, deze gunst bij U zou vinden, om één van de leidslieden en soldaten van Uw Zoon te zijn, om voor het Evangelie te strijden en te lijden, ik dank en smee U in de Naam van Christus, dat Gij hem zijn zonden en ondank zoudt willen vergeven, en in hem dat goede (werk) volmaken, dat Gij begonnen zijt; ja, Heere, ik smee U, maak Hem waardig om niet alleen gevangenneming, maar zelfs ook de dood voor Uw waarheid, godsdienst en Evangelie te ondergaan. Evenals Hanna haar eerste kind Samuël aan u wijdde en overgaf, zo ook ik, lieve Vader, terwijl ik U om Christus' wil smee, om deze mijn gave te aanvaarden en geef mijn zoon John Bradford genade, om u en Uw volk altijd even getrouw te dienen, als Samuël. Amen."

Indien u, lieve moeder, op deze manier met uw hart zoudt willen bidden, dan zou ik de gelukkigste man zijn, die ooit leefde, en ben ik er ook zeker van, dat de beletselen van uw gebed voor mijn gevangenschap zouden weggenomen worden. lieve Moeder, let daarom op hetgeen ik geschreven heb, en leer dit gebed vanbuiten, om het dagelijks te bidden; en dan zal ik gelukkig zijn, en gij zult u verblijden, indien gij volhardt - naar ik vertrouw, dat ge doet - in Gods ware verering, precies in dezelfde die ik u onderwezen heb, en mijn Vader Traves zal u, naar ik vertrouw, er u aan herinneren; zoals ook, naar ik vertrouw, mijn broeder Roger dagelijks doet. Draag daaraan bij en leer vlug. Ook al legt de duivel vele beletselen in de weg, God - op Wie gij vertrouwt - zal ze om Zijn Christus' wille verwijderen, indien gij Hem wilt aanroepen; en nooit "zal Hij toestaan, dat gij verzocht wordt boven hetgeen Hij u machtig wil maken te verdragen." Maar hoe gij hierin zoudt handelen, zal de andere brief, die ik hierbij schreef, u verklaren, waarvan ik zou willen dat niemand die las, voordat mijn Vader Traves ze gelezen heeft; en hij zal u, door Gods genade, enkele inlichtingen geven.

Nu, daarom zal ik eindigen met u te smeken, lieve moeder, dat ge niet naar nog meerdere brieven uitziet; want ware het bekend, dat ik pen en inkt bezit en schreef, dan zou ik al de opgenoemde gemakken, waarvan ik met betrekking tot mijn lichaam schreef, moeten missen, en in een hol geworpen worden in ijzeren boeien; en dit zou u, naar ik weet, verdriet doen; en daarom moet ge, om Gods wil, erop toezien dat deze (brief) verbrand wordt, wanneer dit gebedje eruit door mijn broer Roger is overgeschreven. Want misschien zal uw huis hiervoor doorzocht worden, wanneer u er weinig aan denkt; en zie daarom naar geen meer (brieven) uit, lieve Moeder, totdat hetzij God mij zal bevrijden en wegzenden, hetzij u en ik elkaar in de hemel ontmoeten, waar wij nooit (meer) van elkaar scheiden zullen. Amen.

Ik verzoek jullie, Elizabeth en Margaret, mijn zusters, dat jullie God zult vrezen, je echtgenoot liefhebben en ze gehoorzamen, zoals God van jullie wil, je kinderen in de vreze Gods op te voeden, en goede vrouwen te zijn. God zegene jullie beiden, met allebei jullie mannen, mijn lieve broers. Omdat ik hun nu geen goed kan doen, zal ik voor hen en jullie bidden.

Beveel mij bij mijn zuster Anna, moeder Pike, T. Sorocold en zijn vrouw, R. Shalcross en zijn vrouw, R. Bolton, J. Wild, M. Vacar, de ds. van Mottram, Sir Laurence Hall, met allen, die, naar ik vertrouw, het Evangelie liefhebben en ernaar leven; en God bekere het hart van Sir Thomas. Amen.

Ik zal dagelijks voor hen bidden.

Ik behoef niet te ondertekenen. U begrijpt het zo wel. Omdat ge mijn brieven aan Vader Traves behoorde te geven, om te verbranden, heb ik hier een gebed voor u neergeschreven, om voor mij, lieve Moeder, te leren bidden, en nog één voor heel uw huis, in uw Avondgebed, om met mijn broer te bidden. Deze gebeden zijn eigenhandig geschreven, houd ze rustig, maar geef de brieven aan Vader Traves, om te verbranden, en geef Vader Traves een afschrift van het laatste gebed.

LXXIII. Aan Mevrouw Warcup (7 februari 1555).

God de Almachtige, onze hemelse vader, om Christus' wil, vermeerdere geloof in ons, waardoor wij meer en meer mogen zien, welke heerlijkheid en eer is weggelegd en veilig in de hemel wordt bewaard voor allen, die "geloven met het hart" en "belijden" Christus en Zijn waarheid "met de mond". Amen.

Mijn zeer geliefden, ik herinner mij, dat ik al eens tevoren u een afscheidsbrief schreef, of een vermoedelijk vaarwel. Maar nu schrijf ik mijn vaarwel aan u in dit leven metterdaad, vanwege vaste wetenschap. Mijn stok "staat voor de deur". Ik verwacht voortdurend dat de Overheidsdienaar mij zal komen halen, en, ik dank God, ik ben bereid voor hem (te treden). Nu ga ik in praktijk brengen hetgeen ik preekte. Nu ben ik bezig de heuvel te beklimmen. Het zal lijken dat ik hijg en blaas, eer ik aan de steilte kom. De heuvel is steil en hoog. Mijn adem is kort, en mijn kracht is zwak. Bid daarom tot de Heere voor mij, dat, - zoals ik nu door Zijn goedheid zelfs al bijna aan de top gekomen ben - ik door Zijn genade bekrachtigd word, om niet te rusten, alvorens ik kom, waar ik behoor te zijn.

O liefhebbende Heere, strek Uw hand uit, en "trek mij tot U"; want niemand kan komen, tenzij de Vader hem trekke". Zie, mijn zeer beminden, het is Gods liefhebbende erbarmen. Hij kent mijn korte adem en grote zwakheid. Zoals hij Elia met een vurige wagen liet halen, zo doet Hij ook met mij. Want door vuur moet mijn droesem gereinigd worden, opdat ik "zuiver goud" moge zijn voor Zijn aangezicht. O ondankbare ellendeling, die ik ben! *Heere, vergeef mij mijn ondankbaarheid.* Voorwaar beken ik, mijne zeer dierbaren in de Heere, dat mijn zonden het helse vuur verdienen, veel meer dan dit vuur. Maar oh!, hoe liefhebbend is mijn Heere, dat Hij het geneesmiddel voor mijn zonden aanwendt, en de bestraffing voor mijn overtredingen verandert in een getuigenis voor Zijn waarheid en een betuiging van Zijn waarachtigheid, die door de kerkvorsten in mij achtervolgd worden, en niet mijne zonden. Daarom vervolgen zij niet mij, maar Christus in mij, Die - daaraan twijfel ik niet - mijn partij zal kiezen tot het allerlaatste toe. Amen.

Oh, dat ik zo'n ontvankelijk hart bezat, dat ik deze grote weldaad en onuitsprekelijke waardigheid kon aannemen, zoals het behoorde, welke door God mijn Vader mij wordt aangeboden! Bidt nu voor mij, mijn zeer beminden; ik vertrouw op de Heere, ik zal nimmer wankelen; want Hij Die altijd mij heeft bijgestaan, zal - daarvan ben ik stellig overtuigt) - mij nooit, wanneer ik Hem het meest nodig heb, omwille van Zijn waarheid en barmhartigheid mij nooit verlaten. *O Heere, help mij! In Uw handen beveel ik mij geheel en al.* In de Heere rust mijn vertrouwen, ik bekommer mij niet om hetgeen de mensen mij kunnen aandoen. Amen.

Mijn zeer beminden, zegt gij ook "Amen", en komt achter mij aan, indien God u roept. "Schaamt u niet voor Christus' Evangelie", maar houdt Hem steeds gezelschap. Hij zal

u nooit begeven, maar temidden van de aanvechting zal Hij u een ontkoming schenken, om u de schok te doen verduren. Bidt hartelijk; lees met eerbied Gods Woord, en ga het beluisteren. Breng het in beoefening. Verwacht het kruis. "Heft uwe hoofden omhoog, want uw verlossing is nabij". Weet dat "de dood van Gods gunstgenoten kostelijk is in Zijn ogen". Verheugt u in de Heere. Bidt om verzachting van Gods hevige ongunste over ons land. God behoede ons voor altijd. God zegene ons met Zijn geestelijke zegeningen in Christus.

En zo wens ik u voor altijd in dit tegenwoordige leven vaarwel. Bid voor mij, bid voor mij, om Gods wil bid voor mij. God make Zijn goede werk, dat Hij in mij begon, volmaakt. Amen.

Uit de gevangenis, deze 7e februari.

De Uwe in de Heere,

John Bradford

XCIV. Aan Careless.

De Almachtige God, onze gezegende Vader, door en vanwege de verdiensten van Zijn dierbaar geliefde Zoon Jezus Christus, zij ons barmhartig, en vergeve ons onze overtredingen. En onder de vleugelen Zijner barmhartigheid beschermte Hij ons voor alle kwaad, van nu af en voor altijd. Amen.

Geliefde Broeder Charles, ik smeed u van harte, om voor mij tot God te bidden, om de vergeving van mijn menigvuldige zonden en zeer smartelijke overtredingen, die geen nader bewijs behoeven dan dit; namelijk, dat ik mijzelf zo nalatig gedragen heb in het beantwoorden van uw drie godzalige brieven, welke allen tegen mij getuigen. God legge ze niet noch enig ander ding te mijnen laste, tot verdoemenis; ofschoon (wel) tot tuchting: niet mijn wil, maar Zijn wil geschiede!

Wat aangaat uw verzoek om kwijtschelding, mijn liefste broeder: wat zal ik anders zeggen, dan de waarheid, nl. dat de Heere van alle barmhartigheid en de "Vader aller vertroosting", door de verdiensten en het middelaarschap van Zijn dierbare Zoon, uw enige Heere en Zaligmaker, u duidelijk al uw overtredingen vergaf en kwijtschold, wat het ook was, waarin ge tot nu toe tegen Zijn Majesteit overtrad.

En daarom heeft Hij u, als aan Zijn kind, lieve broeder Charles Careless, als een teken, dat uw zonden vergeven zijn - Hij, zeg ik, heeft dit aan u gegeven -: een berouwvol en gelovig hart, dat betekent: een hart, dat begeert berouw te gevoelen en te geloven. Want zo iemand wordt door Hem aangenomen, aangezien Hij de wil voor de daad neemt, ja inderdaad voor een berouwvol en gelovig hart. Daarom, mijn lieve broeder, wees blijde, verheugd en goedsmoeds! Want "de Heere heeft uw zonden weggenomen; gij zult niet sterven". Ga uws weegs: "de Heere heeft uw zonden weggenomen". "Zover het Oosten verwijderd is van het Westen, zover heeft de Heere uw zonden nu van u weggedaan". Zie, hoe de hemelen zijn in vergelijking met de aarde, zo ver heeft Zijn barmhartigheid geheerst jegens u, Zijn lief kind, John Careless, door Christus de Geliefde.

Zeg daarom met David: "Loof den Heere, o mijne ziel, en al wat binnen in mij is prijze Zijn heilige Naam. Want Hij heeft al uw zonden vergeven", zo werkelijk als Hij deed. En daarvan wens ik getuige te zijn. God make mij waardig om van u dezelfde boodschap voor mijzelf te horen.

Mijn eigen dierbaar beminde!, ge hebt grotelijks oorzaak om God zeer hartelijk te danken, Die u zulk een berouw en geloof gegeven heeft. De Heere vermeerderde die in u en mij, allerellendigste stakker, wiens hart harder is dan van diamant, of anders had ik niet zo lang leunen wachten u te schrijven. Bid voor mij, mijn zeer geliefde broeder; ik smee het u uit mijn hart. En vergeef mijn lang stilzwijgen. God onze Vader zij met ons voor immer. Amen.

De Uwe in de Heere, Jezus Immanuël.
John Bradford

XCV. Careless aan Bradford.

"O HEERE, laat het droevig zuchten der gevangenen voor Uw aangezicht komen, en overeenkomstig de grootheid van Uw macht mocht Gij hen, die worden aangewezen om te sterven, bewaren!"

Aan mijn lieve broeder, ds. John Bradford. De Vrede Gods in Jezus Christus, de eeuwige vertroosting van Zijn zoete Geest, Die u stellig verzegelde tot eeuwige zaligheid, zij met u en oersterke u in uw vreugdevolle reis naar het hemels Jeruzalem, mijn dierbare vriend en zeer trouwe broeder, om Gods glorie te verbreiden, en tot uw eeuwige vreugde in Christus. Amen.

Sinds die goede ds. Philpot mij uw laatste brief liet lezen, mijn geliefde in de Heere, heb ik steeds in zulk een zwarigheid en verwarring verkeerd, dat ik bijna niet kan meedelen, wat ik hierbij doe. Niet vanwege enig letsel of ongemak, dat ik kan opdoen wanneer ik naar u toe kom, recht dierbare in de ogen Gods, voor wie ongetwijfeld de dood is gemaakt tot leven en grote gelukzaligheid; maar vanwege het grote verlies, dat Gods Kerk hier in Engeland zal doorstaan, wanneer een zo Godzalig, waardig en noodzakelijk instrument haar ontnomen wordt, zoals de Heere u heeft willen maken. O, dat mijn leven en dat van een duizend andere ellendigen als ik, mocht heengaan vóór het uwe. O!, waarom laat God mij en soortgelijke rupsen leven, die niet anders dan de gaven der Kerk kunnen verteren, en waarom verdraagt Hij het u weg te nemen, een zo waardig arbeider en zwoeger in 's Heeren wijngaard? Maar wee onze zonden en grote ondank!, welke de grootste oorzaak ervan zijn, dat zulke waardige instrumenten Gods worden weggenomen, die bekwaam waren om Zijn glorie te verbreiden en de menigte van Zijn volk te onderrichten. Indien wij Gode dankbaar geweest waren vanwege de goede dienaren van Zijn Woord, wij waren niet zo spoedig van dat Woord en haar Dienaren beroofd. De Heere moge onze grote ondankbaarheid en zonden vergeven, en moge ons een waar berouw en geloof schenken, en Zijn hand der barmhartigheid over ons uitstrekken, omwille van Zijn geliefde Zoon, Christus. *Neem, o Heere, niet al Uw getrouwe predikers uit dit koninkrijk weg, maar laat ons een zaad, opdat Engeland niet gelijk worde aan Sodom en Gomorra, toen Uw getrouwe Lots heengegaan waren.*

Maar wat ben ik bezig om uw vrolijkheid met mijn geweent te vermengen, en uw gerechtvaardigde vreugde met mijn verdiende smart? Indien ik u inderdaad liefhad, zoals ik voorwendde, zou ik zeker ten eerste van harte met u verheugd zijn, en God loven om uwentwil, en dat uit het diepst van mijn hart. Ik zou God dag en nacht prijzen vanwege uw uitnemende verkiezing, in en door Zijn grote barmhartigheid, en ik zou Hem de nederigste dank brengen voor uw roeping door het Evangelie, en uw

ware kennis daarin. Ik zou vurig Hem prijzen vanwege uw zoete rechtvaardigmaking, waarvan gij allerzekerst zijt door Gods genade en Geest, en ik zou voortdurend Hem bidden om uw heerlijkmaking, die spoedig volgen zal. Ik zou mij verheugen en verblijd zijn u verwaardigd te zien met de martelaarskroon, en om tot de eer aangewezen te worden, Zijn waarheid te betuigen en ze met uw bloed te verzegelen. Ik zou hogelijk de Heere verhogen, Die u een heerlijke overwinning over al uw zichtbare en onzichtbare vijanden schonk, en u genade en kracht verleende om "de muur te voleindigen", die ge begonnen zijt te bouwen. Tenslotte, indien ik u liefhad, zou ik zeer hartelijk mij verheugen en verblijd zijn u bevrijd te zien van dit lichaam der zonde en vuile gevangenis des vleses; en u gebracht te zien naar die hemelse tabernakel, waar ge veilig bewaard zult worden, en Hem nooit meer aanstoot zult geven. Dit en nog veel meer zou ik doen, indien ik Gode of U, Zijn lieve kind, een goed hart toedroeg.

Maar helaas!, ik ben een geveinsde, en ik zoek niets dan mijn eigen gemak. Ik zou Gods eeuwigdurende voorzienigheid een plaats willen geven aan mijn gemelijke wil en voornemen, ook al zou het Zijn heerlijkheid schaden en uw zoete voordeel. -Moge God mij mijn verschrikkelijke ondank vergeven, mijn zonden en overtredingen jegens Hem. En, lieve broeder, vergeef Gij mij mijn grote nalatigheid en ondank jegens U. En voortaan wil ik mijn wil aan Gods wil onderschikken, en bidden dat hetzelfde in u vervuld worde, zolang als ge op deze aarde zijt. En wanneer ge hier weggenomen wordt, wil ik zeer hartelijk de Heere voor u prijzen, zolang ik in deze wereld leef.

Och, mijn geliefde, nu moet ik afscheid van u nemen, en, naar ik denk, mijn allerlaatste vaarwel in dit leven. Maar in het toekomstige leven zullen we, naar ik stellig verzekerd ben, elkaar op een gelukkige wijze ontmoeten, en dat binnenkort, naar ik vertrouw.

En nu ik van U, mijn geliefde in de Heere, afscheid neem, zal ik verlangen dat gij u getrouw al de zoete boodschappen herinnert, die de Heere onze goed God en zeer liefhebbende Vader door middel van mij, zijn meest onwaardige knecht, u gezonden heeft. Deze zullen, zo getrouw en waar als zij waren, ook allerbetrouwbaarst aan u voor eeuwig vervuld worden; en, tot meerdere zekerheid en bevestiging daarvan aan uw geest en godzalig geweten, heeft Hij gestreng mij gelast en bevolen om hetzelfde aan u weer te herhalen, in Zijn eigen Naam en Woord.

Geef daarom uw oor en getrouw geloof eraan. Hoor, o gij hemelen, en gij, aarde, neem het ter ore, en wees mijn getuige in de grote Dag, dat ik hier betrouwbaar en waarachtig, zonder iets toe te voegen of achter te houden, 's Heeren boodschap aan Zijn lieve knecht, Zijn bijzonderlijk geliefde en uitverkoren kind, John Bradford doorgeef.

John Bradford, gij door God zo bijzonderlijk geliefde man, ik verkondig en betuig u, in het Woord en in de Naam van de Heere HEERE, dat al uw zonden, van welke aard ook, hoe veel, smartelijk of groot, u volledig en vrijelijk kwijtgescholden, ontnomen en vergeven zijn door de barmhartigheid Gods in Jezus Christus, uw enige Heere en lieve Zaligmaker, in Wie gij zonder enige twijfel gelooft. Christus heeft u met Zijn bloed gereinigd, en u met Zijn rechtvaardigheid bekleed, en heeft u in de ogen van God Zijn Vader "zonder vlek of rimpel" gemaakt, zodat, wanneer het vuur het opgedragen werk doet, gij ontvangen zult worden als een zoet brandoffer in de hemel. Daar zult ge blij in Gods tegenwoordigheid voor immer blijven, als de ware erfgenaam van Zijn eeuwige Koninkrijk, waartoe gij zonder twijfel waart voorbestemd en verordend door

's Heeren onfeilbare voornemen en besluit, "voor de grondlegging der wereld" gelegd was. En opdat dit ten zeerste waar is, hetgeen ik zeide, roep ik de gehele Drie-enige God, de almachtige en eeuwige Majesteit van God de Vader, de Zoon en de Heilige Geest voor mijn gedenkschrift heden aan. Hem verzoek ik nederig om het ware en levende gevoel ervan in u te bevestigen en te versterken. Amen. Selah.

Vaarwel, lieve broeder, want nu heb ik 's Heeren getrouwe boodschap gebracht. Geloof ze, gebied ik u. Ik weet, dat ge gelooft. De Heere vermeerderde uw geloof. Dank zij aan de Heere! En binnenkort, vertrouw ik, zullen wij samen voortdurende lof zingen van Zijn Naam; aan Wie toekomt alle eer, glorie en lofprijzing tot in eeuwigheid. Amen, amen.

Toen ik dit eenvoudig schrijven beëindigd had, vernam ik enige vertroosting zowel van de knecht van onze lieve ds. Philpot, als van de uwe; maar helaas!, ik kan ze ternauwernood geloven. Welnu, ik wil op God hopen, en heel de nacht bidden, dat God mij morgen nog enige vertroosting zendt; en indien de Heere het geeft, u morgen te sparen, laat mij enkele woorden ter vertroosting van u om Gods wille horen. Gods zegen zij met u, nu en voor altoos. Amen.

De Uwe voor altijd, in de Heere Jezus, levende op hope tegen hope.

Uw voortdurende voorbidder,
John Careless,
de meest onnutte dienstknecht van de Heere.

En nu, mijn geliefde broeder, neem ik, met een verheugd hart en een blijde geest, ietwat vermengd met geoorloofde tranen, afscheid van U, mijn eigen lieve broeder in de Heere. Hij geve ons binnen afzienbare tijd een gelukkig weerzien in Zijn koninkrijk, dat wij beiden Hem met Zijn heilige engelen en gezegende heiligen mogen lofprijzen, voor eeuwig, ja eeuwig. Vaarwel, gij gezegende des Heeren, vaarwel in Christus; ga heen in uw rust in de Heere, en bid voor mij, om Gods wil.

XCVI. Aan John Careless.

Aan mijn lieve broeder, John Careless, gevangene in de King's Bench ('s Konings Rechtbank).

"De Vader der barmhartigheid en de God van alle vertroosting" bezoeke ons met Zijn eeuwige vertroosting, overeenkomstig Zijn grote barmhartigheden in Jezus Christus onze Zaligmaker. Amen.

Mijn zeer geliefde broeder, indien ik u de waarheid zal zeggen, kan ik niet dan te kennen geven, dat, sedert ik in de gevangenis kwam, door mij nooit zoveel vertroosting ontvangen werd, dan ik uit uw laatste brief kreeg. De Naam van God zij er hartelijk voor geprezen. Maar indien ik u de waarheid zal meedelen, en zoals ik begonnen ben nog de waarheid te spreken, moet ik bekennen, dat ik vanwege mijn ondank jegens u en jegens God in het bijzonder, ik meer behoefte heb aan Gods barmhartige boodschappen, dan ik ooit tevoren gevoelde. Ach, dat Satan ons zo hevig benijdt! Ach, dat onze Heere "zijn kop vertreden" wilde "haastiglijk, onder onze voeten!" Ach, dat ik voor altijd zowel mijzelf in acht mocht nemen, alsook een

godzalig voorbeeld moge zijn voor u, en anderen, om zich in acht te nemen voor ondankbaarheid.

Beste broeder Careless, wij hadden meer nodig om, na het weerlichten, op het spoor te letten, dan tevoren. God zij daarvoor geprezen, zelfs wanneer Hij, en dat sinds lange tijd, een vriendelijk Aangezicht voor ons verbergt, opdat wij niet onszelf er aan stoten, aangezien wij niet deskundig zijn hoe er gebruik van te maken, zoals wij behoorden te doen. Zo groot is onze onwetendheid en bederf.

Dit, mijn lieve broeder en recht dierbare voor mijn hart, schrijf ik u, als aan iemand. die ik in de Heere omhels. En ik dank er God voor, dat gij het mij evenzo doet. God onze Vader geve ons beiden meer en meer Zijn goede Geest, opdat wij zowel door het geloof ons met Hem in Christus verenigd mogen gevoelen, alsook opdat wij door de liefde onszelf verbonden mogen weten in dezelfde Christus aan elkaar, ik aan u, en gij aan mij, en wij aan al de kinderen Gods, en al de kinderen Gods aan ons. Amen, amen.

Beveel mij aan bij onze lieve broeder Skelthrop, om wie ik mijn God hartelijk prijs, Die hem verwaardigde Zijn waarheid tenslotte te zien, en er zo plaats aan te verlenen. Ik twijfel niet of hij zal in al zijn omgang behoedzaam zijn, opdat zijn kennissen van vroeger daardoor altijd mogen bedenken dat zijzelf dwalen. Wee en nogmaals wee behoorde ons te wachten, wanneer wij door ons voorbeeld mensen zouden doen struikelen over de waarheid.

Vergeet niet de groeten in Christus over te brengen aan Trew en zijn medegenoten, zoals u het goed acht. De Heere heeft, hoop ik, ook voor hen Zijn tijd, ofschoon wij het misschien anders denken. De gestadige druppel holt de steen uit, niet maar eenmaal, maar met gedurige druppeling. Zo ook, indien gij hartelijk voor hen bidt en hen een goed voorbeeld geeft, en op hen, zoveel ge kunt, (uw gebeden) doet druppelen, dan zult ge tenslotte Gods werk bemerken. Ik smeed God om alle goed, dat Hij begonnen is, in ons allen te volmaken. Amen.

Ik wens dat gij allen voor mij, de onwaardigste gevangene van de Heere bidt. Uw broeder,
John Bradford

C. Aan zijn moeder (24 Juni 1555).

Gods barmhartigheid en vrede in Christus worde meer en meer door ons gesmaakt. Amen.

Mijn zeer lieve moeder, bij de ingewanden van Christus, verzoek en smeed ik u van harte om wegens mij dankbaar jegens God te zijn, Die mij nu aldus tot Zich neemt. Ik sterf niet, mijn lieve Moeder, als een dief, een moordenaar, een overspeler, enz., maar ik sterf als een getuige van Christus, Zijn Evangelie en waarheid, die ik totnogtoe zowel in prediking als door gevangenneming heb beleden - waarvoor ik Gode dankzeg. En nu, ja weldra zal ik hetzelfde zeer gewillig bevestigen door het vuur. Ik geef toe, dat God mij naar recht van hier had kunnen wegnemen, alleen al om mijn zonden, die vele, groot en snood zijn. Maar de Heere heeft, omwille van Zijn barmhartigheid in Christus, ze alle kwijtgescholden, naar ik hoop.

Maar nu, lieve moeder, neemt Hij mij vanhier weg door de dood, als een belijder en getuige, dat de Godsdienst, die door Christus Jezus, de Profeten en de Apostelen

onderwezen werd, de waarheid Gods is. De kerkvorsten vervolgen in mij Christus, Die van hen gehaat wordt, en Zijn waarheid, die zij niet kunnen uitstaan, omdat hun werken boos zijn en de waarheid en het licht niet kunnen verdragen, opdat men niet hun duisternis zou zien.

Daarom, mijn lieve en zeer dierbare moeder, breng Gode dank voor mij, dat Hij de vrucht van uw schoot een getuigenis van Zijn heerlijkheid liet worden. En blijf bij de waarheid, die (ik dank er God voor) door mij getrouw onderwezen is van Manchesters kansel. Beoefen vaak en voortdurend het gebed tot God de Vader, door Christus. Hoor, als ge kunt, naar de Schriften. Dien God naar Zijn Woord, en niet overeenkomstig de gewoonte. Hoed u voor Rome's godsdienst in Engeland, bezoedel er uzelf niet mee. Draag Christus' kruis, wanneer Hij het op uw rug zal leggen. Vergeef hun, die mij doden. Bid voor hen, "want zij weten niet, wat zij doen". Vertrouw mijn zaak aan God onze Vader. Denk aan uw beide dochters, om ze zo mogelijk, te helpen.

Ik zend u al mijn geschriften toe, door middel van mijn broer Roger. Doe ermee, naar uw goetvinden, omdat ik niet kan, zoals ik zou willen. Hij kan u meer van mijn gedachten meedelen. Ik heb u niets te geven, of achter te laten. Alleen bid ik God mijn Vader, om Zijn Christus' wil, u te zegenen en u te bewaren van alle kwaad. Hij geve u geduld, Hij make u dankbaar, zowel voor mij als voor uzelf, dat Hij de vrucht van uw schoot wil nemen om Zijn waarheid te betuigen. Daarin belijd ik ten overstaan van heel de wereld, dat ik sterf en uit dit leven verscheid in de hope op een veel beter leven, hetwelk ik verwacht uit handen van God mijn Vader door de verdiensten van Zijn lieve Zoon Jezus Christus.

Aldus, mijn lieve Moeder, neem ik voor het laatst afscheid van u in dit leven, terwijl ik de Almachtige en eeuwige Vader, in Christus, smEEK om ons te geven, dat wij elkaar in het toekomstige leven mogen ontmoeten, waar wij Hem voortdurend dank en lof zullen brengen, voor eeuwig, ja eeuwig.

Uit de gevangenis, de 24e Juni 1555.

Uw zoon in de Heere,
John Bradford

Cl. Aan Bernhere, en Mevrouw Hales. (Eind juni 1555).

Aan mijn lieve broeder Augustinus Bernhere.

Mijn eigen lieve Augustinus, de Heere der barmhartigheid zegene u, mijn lieve broeder, voor altijd.

Ik heb goede hoop, dat, indien gij bij avond om ongeveer 9 uur komt, ik met je zal spreken. Maar kom zo geheim mogelijk. Hoe het zij, bij minder gunstige gelegenheid, indien ge kunt, moet ge van Mr. Bowier van de Temple, of van Mr. Calthrop, trachten te vernemen, wat zij kunnen meedelen van hetgeen Mr. Green heeft gesproken tegen Doctor Story en anderen. De oorzaak van al deze zorg, zowel voor mijn cipier als voor mij, komt door hem, zover Mr. Claydon kan denken. Hij is deze namiddag een uur bij mij geweest. Hij denkt dat ik verbrand zal worden op Smithfield, en wel zeer binnenkort.

"De wil des Heeren geschiede. Zie, hier ben ik; Heere, zend mij henen".

O, mijn eigen lieve vriend, ik ben nu alleen, opdat ik u en anderen niet slechter zou maken. Indien ik zou (blijven) leven, zou ik een behoedzamer gebruik maken van het gezelschap van Gods kinderen dan ik ooit gemaakt heb. "Ik zal des HEEREN gramschap dragen, omdat ik tegen Hem overtreden heb." (Micha 7)

Beveel mij aan bij mijn zeer beminde zuster, om wie mijn hart bloedt. De Heere vertrooste haar en bekrachtige haar tot het einde. Ik denk, dat ik voor altijd in dit leven van haar afscheid genomen heb. Maar in het eeuwige leven zullen we elkaar stellig ontmoeten, en de Heere onafgebroken grootmaken.

O, mijn beste Joyce, omdat ik je niet kan schrijven (want ik weet niet hoe, en alle dingen zijn hier nogal vreemd en de omstandigheden al gevaarlijker), ben ik op deze manier, sinds uw vertrek, dat ik in zorg over U verkeer. Wees gelukkig, wees gelukkig, lieve. God zal ons elkaar in Zijn koninkrijk doen ontmoeten. In minder gunstige tijd zal ik voor je bidden, mijn liefste zuster. En zo, naar ik weet, doet gij voor mij. Ik heb inderdaad een stilliger antwoord van de dood ontvangen, dan ooit tevoren, en toch niet zo zeker, als ik meen, dat ik zou krijgen. Ik ben nu "als een schaap geacht ter slachting". O, mijn God, "het uur is gekomen, verheerlijk Uw onwaardigste kind, "opdat hij U moge verheerlijken!" – "Ik heb U verheerlijkt", zegt deze mijn lieve Vader, "en Ik zal U verheerlijken". Amen.

O, mijn eigen ingewanden, prijs God voor mij, en bid voor mij. Want ik ben Zijne, hoop ik. Ik hoop dat Hij mij nimmer zal begeven, ofschoon ik dat, boven alle anderen, ten zeerste verdiende. Ik ben het meest eigenaardige voorbeeld van Zijn barmhartigheid. Lieve Joyce, gij zijt heel wat meer Zijns dan ik het ben. Inderdaad, zo is het. Prijs uw God en Vader. Geprezen zij Zijn Naam voor eeuwig!

Maar om tot U terug te komen, mijn lieve Augustinus. Laat Robert Harrington niet in gezelschap buiten Smithfield komen. Zend mij bericht, wie gisteren veroordeeld werden. Mevrouw Pierpoint zou iets van de sheriff, Master Chester, kunnen vernemen, wat zij met mij voor hebben. Hoor bij Meester Bowier, of enig geschrift tevoorschijn komt vanwege mij. "Ik ben geworden als een steenuil der wildernissen, en als een eenzame mus op het dak" (Ps. 102). O, mijn Augustinus!, hoe lang zullen Gods vijanden aldus hun triomfen vieren?

Ik heb naar je gezonden, of ge niet bij mij kunt komen om dit over de Kinderdoop te schrijven. Wanneer dit is geschied, zult ge meer hebben voor . . .

Bid, bid, mijn eigen dierbare vriend, op wie ik trots ben. De cipier deelt mij mee, dat op straf des doods verboden is aan wie ook, om met mij te spreken. Maar toch hoop ik, dat ik met je zal kunnen spreken, en misschien, als ik zal leven, met mijn zuster. Laat haar deze brief inzien, en zend mij bescheid, hoe zij handelt, want het beangstigt mij; wat weet ik niet.

Aan mijn beste vriend Augustinus bij Meester Pierpoint in huis.

EEN GEBED

Een gebed van de Godzalige, heilige Mr. Bradford, "om alle aanvechtingen te vermijden", gevonden aan het slot van Mr. W. Perkins Traktaat, "*Vertrouwingen voor de benauwde consciënties van boetvaardige zondaars*".

"O Heere God en lieve Vader, wat zal ik zeggen, die daar gevoel, dat alle dingen (op enigerlei wijze) bij mij zijn als in de bozen? Mijn verstand is blind, mijn wil is verdraaid, verkeerde begeerlijkheid is in mij, gelijk een springader van een stinkende modderpoel. O, hoe zwak is het geloof in mij? Hoe klein is mijn liefde tot U, of tot Uw volk? Hoe groot is mijn eigenliefde? Hoe hard is mijn hart? Uit oorzaak waarvan ik bewogen word om aan Uw goedheid jegens mij te twijfelen, of Gij mijn barmhartige Vader zijt, en of ik Uw kind ben, ja dan neen. Voorwaar, terecht zou ik kunnen twijfelen, indien het hebben van dit (alles) de oorzaak, en niet veeleer de vrucht Uwer kinderen ware.

De oorzaak, waarom Gij mijn Vader zijt, is Uw barmhartigheid, goedheid, genade en waarheid in Christus Jezus, Die niet dan eeuwig kunnen blijven. Ten aanzien hiervan hebt Gij mij deze goede wil toegedragen, dat Gij mij door de Doop tot Uw Kerk gebracht, en dat Gij mij aangenomen hebt onder het getal van Uw kinderen, opdat ik zou zijn heilig, gelovig, gehoorzaam en onnozel; en dat Gij mij op verscheiden tijden door de bediening van Uw Woord, geroepen hebt tot Uw Koninkrijk, behalve de talloze andere weldaden, die Gij tot nu toe altijd over mij hebt uitgestort. Dit alles hebt Gij gedaan krachtens Uw goedwilligheid, die Gij vanwege Uw barmhartigheid mij toegedragen hebt in Christus, voor de grondlegging der wereld. Zoals Gij gestreng eist, dat ik dit alles geloven zou zonder te twijfelen, zo begeert Gij, dat ik in al mijn noden tot U zal komen als tot een Vader, en dat ik mijn klacht aan U zal voorleggen, zonder wantrouwen verhoord te worden in de tijd van Uw welbehagen, die allermeest tot mijn vertroosting dienen zal.

Zie daarom, o lieve Vader, kom ik tot U door Uw Zoon, onze Heere, onze Middelaar en Voorspraak Jezus Christus, Die daar zit aan Uw rechterhand, en voor mij bidt. Ik smEEK U, dat Gij door Uwe grote goedheid en barmhartigheid in Christus, mij zondaar wilt genadig zijn, opdat ik metterdaad Uw zoete barmhartigheid als Uw kind gevoelen mag.

De tijd (o, lieve Vader!) bepaal ik niet, maar ik bid U, dat ik steeds hopen Uw hulp verwachten en verbeiden mag. Ik hoop dat - gelijk Gij mij voor een klein ogenblik verlaten hebt - Gij alzo zult komen, en mij bezoeken, en dat in Uw grote barmhartigheid, die ik grotelijks nodig heb vanwege mijn grote ellendigheid. Gij pleegt voor een weinig tijds in Uw toorn Uw aangezicht te verbergen, van degenen die Gij liefhebt; maar stellig wilt Gij, o Verlosser, met eeuwige barmhartigheden hun Uw medelijden betonen. Want als Gij ons verlaat, o God, zo verlaat Gij ons niet zeer lang, noch verlaat Gij ons tot onze schade, maar tot onze winst en voordeel, en dat, opdat Uw Heilige Geest met meerder mate van Uw kracht en vermogen, ons verlichte en verblijde; opdat het gebrek van gevoel onzer droefheid volkomen vergolden worde met het levendig gevoel, dat wij in u hebben, tot onze eeuwige blijdschap. En daarom zweert Gij, dat Gij in Uw eeuwigdurende barmhartigheid medelijden met ons wilt hebben. Van welke zaak - opdat wij ten hoogste mochten verzekerd zijn - Uw eed behoort opgemerkt te worden. Want Gij zegt: "Gelijk ik gezworen heb, dat de wateren Noachs niet meer over de aarde zouden gaan, alzo heb Ik gezworen, dat Ik niet meer

op u toornen noch schelden zal. Want bergen mogen wijken, en heuvelen wankelen, maar Mijne goedertierenheid zal van u niet wijken, en het verbond Mijns vredes zal niet wankelen, zegt de HEERE onze barmhartige Verlosser" (naar de Engelse vertaling)

Daarom, lieve Vader, bid ik U, gedenk - om Uwer waarheid en barmhartigheid wil - aan de belofte en het eeuwig verbond, hetwelk - naar ik bid - Gij in de tijd Uws welbehagens in mijn hart wilt schrijven, opdat ik U kennen mag als de enige waarachtige God en Jezus Christus Die Gij gezonden hebt; dat ik U van ganser harte eeuwig beminne, en dat ik Uw volk, om Uwentwil, lief mag hebben, dat ik voor Uw aangezicht, door Christus, heilig zij, dat ik altijd niet alleen tegen de zonde strijden, maar dat ik ze ook dagelijks meer en meer overwinnen moge, gelijk Uw kinderen; boven alle dingen begerende de heiliging van Uw Naam, de komst van Uw Koninkrijk, en het geschieden van Uw wil, gelijk in de hemel, enz., door Jezus Christus, onze Verlosser, Middelaar en Voorspraak. Amen.